

**Evaluering
av enkelte prosjekter
i Barentsprogrammet**

Av Rune Castberg og Arild Moe

**Rapport utarbeidet på oppdrag fra
Barentssekretariatet, Kirkenes**

Lysaker, 1998

Castberg, Reine

Innhold

1. Innledning	3
2. Prosjektene	6
Kultur: Filmfestival i Murmansk	6
Landbruk: Settepoteter i Murmansk og Arkhangelsk fylker	15
Næringsliv: Fiskeoppdrett i Kvitsjøen	21
Informasjonskontorer	30
Informasjon: Barents Press	35
Miljø: Seawatch	40
Kvinner: Kvinnekonferanse i Murmansk	44
Helse: Spedbarnvennlige sykehus	47
Forskning: Økologiske forhold i Kvitsjøen	50
3. Konklusjoner og anbefalinger	53
4. Litteratur og andre kilder	55

327.17

Ca

1. Innledning

Dette er en evaluering av et begrenset antall enkeltprosjekter innenfor flere av de virksomhetsområdene som er definert under Barentsprogrammet.

Det er ikke en fullstendig evaluering, men en problematiserende gjennomgang med det formål å peke på poenger som kan ha nytte i den videre utviklingen av samarbeidsprosjekter i regionen.

Forholdet mellom målsetninger og resultater/gjennomføring står sentralt i evalueringene, - likeledes spørsmålet om prosjektene er gjennomtenkt og forholder seg på en realistisk måte til omgivelsene, d.v.s. et russisk samfunn i rask endring. I gjennomgangen og vurderingene av det enkelte prosjekt er det naturlig nok ulik vektlegging, avhengig av prosjektsamarbeidets form og innhold. Enkelte steder fokuseres gjennomføringen spesielt, andre steder premissgrunnlag og målsetninger.

Prosjektevalueringene forteller ikke bare om de utfordringer og problemer som møter samarbeidspartnerne på begge sider, men samlet gir de også et inntrykk av den store bredden og variasjonen i Barentssamarbeidet i nord.

Det er viktig å understreke at de prosjektene som her behandles, alle finansieres av DARNO (De norske medlemmene av den administrative komite under Barentssamarbeidets Regionråd) v/Barentssekretariatet i Kirkenes. De midler DARNO disponerer, utgjør kun en liten del av det norske Øst-Europaprogrammets totale prosjektmidler, på årsbasis ca. 20 millioner kroner.

Til tross for at vi her snakker om relativt beskjedne midler i en norsk bistandssammenheng, var det høsten 1996 over 100 igangsatte prosjekter. Kun en håndfull av disse tildeles over en halv million kroner på årsbasis, mens en rekke prosjekter har årsbudsjett på mindre enn 100.000 kroner. Prosjektene varierer sterkt i form og innhold og fordeler seg mellom følgende tolv virksomhetsområdene:

1. Kultur
2. Almen utdanning
3. Høyere utdanning og forskning
4. Urfolk
5. Landbruk
6. Industri og næringsliv
7. Kvinnespørsmål
8. Miljø
9. Helse
10. Kommunikasjon/samferdsel
11. Informasjonsformidling og massemedier
12. Informasjonsteknologi

Arbeidet med evalueringen ble innledet i september 1996, da vi foretok en besøksreise til utvalgte prosjekter i Murmansk, Arkhangelsk og Petrozavodsk/Karelen sammen med Barentssekretariatets generalsekretær Oddrunn Pettersen og hennes medarbeidere Martin Urheim og Jan Egil Nygård.

Innholdet i denne rapporten, også omtalen av inntrykkene fra reisen, står ene og alene for forfatterens egen regning. Enkelte justeringer er gjort etter at berørte norske institusjoner har kommentert et utkast.

Om utvalget av prosjektene

Det generelle kriterium for utvalg av prosjekter som her evalueres, var størrelse: vi valgte de største prosjektene i de fleste virksomhetsområdene. Begrunnelsen er at disse prosjektene har et omfang som gjør det lettere å se på forskjellige elementer innenfor ett og samme prosjekt. Vi vil også forvente at det på prosjekter av en viss størrelsesorden er mulig å se problemstillinger som har generell gyldighet.

Habilitet

Fridtjof Nansens Institutt har ikke hatt andre oppdrag fra Barentssekretariatet. Uformelt har enkelte prosjekter vært diskutert med sekretariatets leder, men det er aldri blitt søkt om midler fra FNIs side. Da spørsmålet om en evaluering av prosjekter under Barentsprogrammet ble reist, ble det fra Utenriksdepartementets side vist til Fridtjof Nansens Institutt og et annet institutt som aktuelle for å utføre oppdraget.

Evaluering av prosjektene

En evaluering av enkeltprosjekter er i første rekke et middel til å få mer kunnskap om hvordan ulike faktorer påvirker prosjektenes utvikling og resultater. Ideen er at man i størst mulig grad skal ta hensyn til slike faktorer i forbindelse med utvelgelsen av prosjekter, oppfølging og kontroll. Hensyn av denne art kan bygges inn i saksbehandlingssystemet.

Man må imidlertid være realistisk når det gjelder muligheten for å generalisere: undersøkelsene av det enkelte prosjekt som ble besøkt under reisen, ble ikke særlig dyptpløyende. Det er ikke snakk om case-studier. Utvalget av prosjekter er dessuten lite, i alt ni, og dekker ikke alle de 12 samarbeidsområdene. På den annen side starter vi ikke på bar bakke, men sitter inne med nyttige erfaringer og kunnskaper om norsk-russisk prosjektsamarbeid. (Kfr. for eksempel Castberg og Dahl Martinsen 1996). Vi forsøker å gå inn på prosjektenes egne premisser og ikke anvende en standardmal, noe man ofte ser i mer revisorpregede evalueringer.

Den andre målsetningen med evalueringen er å stadfeste og beskrive resultatene av konkrete prosjekter under Barentsprogrammet. Det er viktig for de mange som deltar i prosjektene på saksbehandlersiden - og også for bevilgende myndigheter.

Dessuten bør man ikke glemme at i tillegg til resultatene av prosjektenes primære aktivitet, fører prosjektene ikke sjelden også til oppfyllelse av mer generelle målsetninger for Barentssamarbeidet og norsk politikk i forhold til Russland: Folk-til-folkkontakt, overføring

av mange ulike former for kunnskap, tillitsskapning, inntekter og velstand for institusjoner og enkeltmennesker, goodwill for Norge osv.

En tredje målsetning kan være å gi et signal til prosjektdeltagere og potensielle søkere om at oppfølging og kontroll av prosjektene også kan omfatte mer inngående evaluering av prosjektenes innhold og effekter.

Analyseopplegget for evalueringen

Prosjektevalueringen fokuserer altså på prosjektenes resultater - eller *effekt*. To typer effektivitet er av interesse:

- 1) *formålseffektivitet*: resultatene vurdert i forhold til prosjektspesifikke mål, generelle målsetninger for programmet og norsk Russlandspolitikk.
- 2) *kostnadseffektivitet*: resultatene vurdert i forhold til ressursbruk.

Det vil være særlig vanskelig å foreta selvstendige vurderinger av kostnadseffektivitet. Det har bl.a. sammenheng med den begrensede tid som er til rådighet. Vi har heller ikke hatt mulighet til å vurdere de russiske regnskapene.

Der er lettere å vurdere om målsetningene for prosjektet er oppnådd og hvilke andre virkninger og konsekvenser det har.

Det neste trinn i analysen er å *forklare utfallet* (effektene/resultatene) av prosjektet. Hva er årsakene til at resultatene avviker fra planer og målsetninger? Årsaker til prosjektets mål- og kostnadseffektivitet? I noen tilfeller er forklaringene ganske opplagte, i andre må vi nøye oss med antydninger.

Kilder/samtalepartnere

Gjennomgangen bygger i stor grad på prosjektdokumenter, men ikke en fullstendig gjennomgang av alle dokumenter på hvert enkelt prosjekt. En annen viktig kilde er samtaler med russiske prosjektdeltakerne, russiske regionale myndigheter og representanter for Barentssekretariatet. Disse samtalene har hatt form av *ikke-strukturerte intervjuer*. Dvs. at vi fokuserer på *temaer og problemstillinger* fremfor *enkeltspørsmål og standardiserte svar*.

Enhver informant ønsker i det minste å unngå å havne i et dårlig lys, bli utsatt for kritikk. En prosjektdeltager er ikke en uavhengig kilde. Det er en fordel å kunne fylle ut med kompetente, uavhengige kilder. Men ofte vil de som er kompetente (=vet mye om saken eller fagområdet), ikke være så uavhengige, og de uavhengige (=uten reelle eller potensielle interesser i saken) bare ha overfladiske kunnskaper. Det er således nødvendig å vurdere enhver kilde kritisk. Vi betrakter den generelle Russlands- og regionkunnskap som FNI besitter som et viktig bakteppe for å fortolke de vurderingene ulike kilder gir.

2. Prosjektene

Filmfestival i Murmansk

Arrangere en film- og fjernsynsfestival i Murmansk.

Prosjektnummer: 3001

Deltakere, omfang

Fra norsk/nordisk side: Nordnorsk Filmsenter AS, Honningsvåg.(prosjektansvarlig), Tromsø internasjonale filmfestival (TIF).

Fra russisk side: Teleradio "Murman", Murmansk (Murmansk fjernsyn- og radioselskap)

Bevilget fra DARNO: 222.000 i 1995 og 222.000 i 1996.

75.000 fra Kulturdepartementet i hhv. 1995/96 og 1997, Nordisk film- og TV-fond 1996: 200.000 kroner. (under betingelse av fullfinansiering). Tilsammen utgjør dette knapt 800.000 kroner. Opprinnelig totalbudsjett 1995-97: over to millioner kroner.

Varighet: 1995-97, Filmfestivalen har vært planlagt til høsten 1997

Kilder: Evalueringen baserer seg på (1) samtaler med TV-direktør Oleg Vjazovskij, Teleradio "Murman", september 1996 og januar 1997, (2) Barentssekretariatets prosjektkatalog, (3) Innstilling fra Det regionale kulturutvalget i Barentsregionen, April 1994, (4-) flere prosjektbeskrivelser, -rapporter, -brev mm. sendt Barentssekretariatet.

Generell bakgrunn

Kultur er et av satsningsområdene i Barentssamarbeidet på regionalt nivå. Det er et område hvor vi på nordisk side har vel så mye å lære av russerne som de av oss. Kulturlivet kan således bidra til likeverdighet i samarbeidet, noe som er svært viktig.

Film er en kunst- og kommunikasjonsform med bred folkelig appell. Den er spesielt velegnet for å formidle kunnskap om og forståelse for andre kulturer og land til et bredt publikum. I Barentsregionen kan filmen, bl.a. fjernsynsdokumentaren, bidra til å etablere en felles identitet og fellesskapsfølelse over landegrensene i Barentsregionen.

Kinoen, som formidler av film, står i dag svakt både i Murmansk og i Russland generelt. Murmansk har et fåtall kinoer i drift (kun tre sies det), og belegget er lavt. Høsten 1996 lå det på 10-15 prosent. Og Murmansk er en storby med over 400.000 innbyggere. Billettpreisene holdes lavt, og kinoene sliter meget tungt økonomisk. Høsten 1996 befant også fylkets offentlige filmdistributør, "Kino-service", seg på konkursens rand. Myndighetene er ikke lenger villige til å subsidiere virksomheten.

Befolkningen dekker i stor grad sitt filmbehov ved hjelp av TV. I tillegg til den statlige kringkasteren Teleradio "Murman" er det to kommersielle kanaler i byen, som i stor

utstrekning baserer seg på å sende spillefilmer. I følge TV-direktør Oleg Vjazovskij finnes det ikke noe eget filmmiljø i byen. (Det sies også i rapportene fra prosjektansvarlig, Nordnorsk Filmsenter) Det betyr formodentlig at det ikke foregår noen egen profesjonell filmproduksjon, ut over det som lages i regi av fjernsynet.

De store filmstudioene befinner seg i Moskva og St.Petersburg. Det er i første rekke her man har reelle filmmiljøer. Russisk filmkunst frembringer ikke sjelden spillefilmer av internasjonalt format, som vinner priser i utlandet. Dokumentar-genren har de senere år spilt en viktig rolle i å få frem sannheten om historien og samfunnet, noe også spillefilmen har bidratt til. Russiske filmskapere har en tradisjon for samproduksjoner med utenlandske kolleger. (Fra sovjetperioden finnes det også eksempler på norsk-russiske spillefilmer.) Den relative betydning av utenlandssamarbeid og -finansiering har for russiske filmskapere trolig vokst de senere år, på grunn av de vanskelige økonomiske tidene i Russland.

Teleradio "Murman" har langt større ressurser enn kinoene. Selv om heller ikke denne institusjonen har unngått de trange økonomiske tidene i det siste, er situasjonen langt bedre her. Reklameinntektene betyr mye for bedriften.

Ved "Murman" tilrettelegges fremmedspråklige filmer for et russisk publikum. (versjonering). I følge Vjazovskij er versjonering av engelske filmer svært godt innarbeidet. I Russland er det vanlig å 'dubbe' utenlandske filmer (teksting er ikke utbredt, hverken på TV eller kino). Den russiske oversettelsen leses inn av en eller flere personer og legges over originalspråket. Det er imidlertid vanlig at de originale stemmene kan høres svakt i bakgrunnen. For oss nordmenn kan det virke fremmedartet og forvirrende, men for russerne er dette det normale. De har derimot problemer med å lese undertitler. Poenget er at man i Murmansk og Russland har et velutviklet system for versjonering for et russisk publikum.

Bakgrunnen for prosjektet

Prosjektet har sin opprinnelse i et seminar i Kiruna i november 1993. Det samlet 50 representanter for film- og fjernsynsmiljøet i Barentsregionen. En rekke institusjoner bestemte seg da for å gå sammen om å utarbeide et forslag til samarbeidsprogram, "Film og fjernsyn i Barentsregionen", hvori en filmfestival inngikk. Det var med fem institusjoner fra Norge, fire fra Sverige, to finske og en russisk (Teleradio "Murman"). Planene er flere ganger revidert og nedskalert. I tillegg til filmfestivalen består planene av følgende hovedelementer: (1) opprettelse av en Filmkommisjon for Barentsregionen (svensk prosjektledelse), (2) Symposium for kompetanseutvikling (finsk prosjektledelse) og (3) manusutvikling (samisk prosjektledelse/NRK Sami Radio, Karasjok).

Da det ikke lyktes å skaffe multilateral finansiering for hele programmet, ble hovedprosjektene skilt ut som selvstendige enheter. En styringsgruppe ble erstattet av et koordinerende organ.

De opprinnelige planene inneholdt bl.a. en utredning om "ressurs- og kompetansesituasjonen for bransjen..." som det aller første tiltak. Første versjon av denne utredningen skulle foreligge i 1995.

Tromsø Internasjonale Filmfestival som arrangeres årlig er blitt trukket frem som et mønster for en ny filmfestival i Murmansk. TV-sjef Vjazovskij, Teleradio “Murman”, gjestet Tromsø-festivalen januar 1996. Han er imponert over at dette temlig “smale” norske arrangementet makter å fylle kinosalene fra morgen til kveld i løpet av festivaluken. I Tromsø innbringer billettsalget 800.000 kroner, nesten 50% av budsjettet. Det er helt urealistisk i Murmansk.

Prosjektets målsetninger, problemorientering og virkemidler

Den overordnede målsetningen for det multilaterale programmet og for hovedprosjektene lyder som følger:

“Å skape forståelse for de ulike kulturer innen Barentsregionen, utveksle kunnskap og opplevelser mellom folk, og utvikle samarbeid over grensene, - med film og fjernsyn som virkemiddel.”

Forventede effekter av det opprinnelige opplegget: Festivalen skal bringe gode filmer til det lokale TV- og kinopublikum såvel som til russiske og utenlandske festivaldeltakere. Festivalfilmene versjoneres. Den russiske part lærer å lage filmfestival. Festivalen fungerer som møteplass, markeds plass og inspirasjonskilde.

Vårt inntrykk er at begge parter i utgangspunktet så for seg at Murmansk-festivalen skulle arte seg på omtrent samme måte som Tromsø Internasjonale Filmfestival (TIF), holde samme kvalitative standard. Fra norsk side ønsket man øyensynlig å versjonere festivalfilmene ved å kombinere tradisjonelle vestlig metoder og russisk dubbing. I det opprinnelige prosjektbudsjettet var det avsatt hele 780.000 kroner til versjonering.

Etter hvert som de norske prosjektansvarlige gjorde seg kjent med forholdene lokalt i Murmansk, viste det seg bl.a. at de aktuelle festivalkinoene måtte utbedres. Et raskt overslag tilsa at det ville koste ca 250.000 kroner. Det kom også frem at Murmansk mangler et egentlig filmmiljø og at kinoer og filmdistribusjon er i en dyp økonomisk krise. Teleradio “Murman”, den russiske partneren som hadde vært med fra starten i 1993, ville måtte spille en sentral rolle, og flere av festivalfilmene skulle vises på fjernsyn. Det var mao snakk om en kombinert film- og fjernsynsfestival. Men den lokale kringkasteren mente at dette i bunn og grunn var nordmennenes prosjekt.

I juli 1996 er imidlertid prosjektleder blitt i tvil om det lar seg gjøre å gjennomføre planene. Han konstaterer at “Det finnes ... et hav av avstand mellom de reelle forhold og målsetningen om å arrangere en filmfestival a la TIF i Murmansk.” Videre skriver han: “Det å skulle arrangere en filmfestival i Murmansk vil i tillegg stille så store krav om kjennskap til russiske forhold, både med hensyn til byråkrati, kultur, språk og organisering, at det er noe som må skje ved at russerne selv står for arrangementet.” (Fax til Barentssekretariatet 2.7.96) På bakgrunn av dette foreslår han at prosjektet forlenges og at selve filmfestivalen forskyves med minst ett år, til høsten 1998. Det reviderte prosjektet vil da ha følgende effekter, selv uten festivalen:

- formidling av kunnskap om det å arrangere en filmfestival,
- versjonering av filmer fra Barentsregionen,

- etablering av et TV-samarbeid, og dermed åpning av en distribusjonskanal for versjonerte filmer,
- tilskudd til sidemarkeringer fører til avgrensning av utgiftene til etablering av en filmfestival.

Prosjektleder synes ikke å ha fått gjennomslag for denne revisjonen av planene. Da vi snakket med TV-sjef Vjazovskij i september 1996, var det fremdeles festivalen som ble diskutert. Planen var bl.a. at folk fra Teleradio “Murman” skulle hospitere under forberedelsene til og avviklingen av TIF i januar 1997.

Vjazovskij sa videre at Murmansk-festivalen ville bli en stor kulturbegivenhet for byen. Han betraktet den som en storartet gave og oppmuntring til befolkningen på Kola. Han trakk også frem det positive ved konkret samarbeid mellom kulturarbeidere fra flere land. Men han understreket at en festival av denne typen i Murmansk ikke er noe bærekraftig konsept. Arrangementet er ikke mulig uten ekstern, dvs. utenlandsk, finansiering.

Gjennomføring, resultater

Prosjektene som utgjør programmet “Film og fjernsyn i Barentsregionen”, ble behandlet av Det regionale kulturuvalget i Barentsregionen i april 1994. Vi har kun sett innstillingen til vedtak (av 24.4.94), som i det store og hele godkjenner planene. På dette tidspunktet ble prosjektet kalt “Filmfestival/markeds plass i Barentsregionen (herunder versjoneringssenter).”

I omtalen av planene for et versjoneringssenter anbefalte utvalget at denne delen av prosjektet ble stilt i bero i påvente av den ovennevnte rapporten om ressurs- og kompetansesituasjonen. Filmfestivalen skulle, i hht innstillingen, gjennomføres bilateralt mellom Norge og Russland, tidligst i 1996.

For 1995 ble det bevilget 222.000 kroner fra Barentsprogrammet og 50.000 fra Kulturdepartementet. Prosjektet kom først i gang i oktober 1995, nærmere ett år senere enn planlagt. Det ble brukt 210.000 kroner i 1995. For 1996 ble det bevilget nye 222.000 kroner fra Barentsprogrammet og 75.000 var tilgjengelige fra Kulturdept. Per 1. juli utgjorde påløpte prosjektutgifter for 1996 ca 190.000 kroner.

En del av utgiftene har gått til å lønne prosjektlederen, som ble ansatt i oktober 1995. Våren 1996 ble hans stilling redusert til 70%, men ansettelsen forlenget ut året. Forøvrig fordeler utgiftene seg på reiser, tolketjenester, data- og kontorutgifter. Vi har ikke sett regnskapstall for de siste månedene av 1996, men gjør regning med at lønnsugiftene har løpt frem til oktober. Vi snakker om totale kostnader på ca 500.000 kroner i løpet av ett år.

Fra oktober 1995 til sommeren 1996 møtte den norske prosjektlederen sin russiske partner tre ganger, hvorav en gang under Tromsø-festivalen i januar. I mars samme år ble det foretatt en befaring av forholdene i Murmansk. Etter dette virker det som om prosjektleder begynte å tvile på realismen i prosjektet.

Vårt inntrykk er at partene har hatt kommunikasjonsproblemer. I og med at prosjektlederen ikke behersker russisk, og TV-direktør Vjazovskij hverken snakker norsk eller engelsk, er det

nesten umulig å holde kontakt fra dag til dag og å få svar med en gang spørsmål og problemer dukker opp. Telefonkontakt fungerer vanligvis mer operativt enn faksmeldinger, ikke minst når de må oversettes.

Så sent som i mai 1996 fant man det fra norsk side påkrevet å stille arrangørene i Murmansk en del helt sentrale spørsmål om forutsetningene for festivalen. Det tok, såvidt vi forstår, tid å få svar.

Teleradio "Murman" har betraktet arrangementet som norsk - og norskfinansiert. Selskapet har ikke egne penger å bruke på festivalen, men det har sagt seg villig til å bidra med lokaler, utstyr, sendetid i radio og TV. Festivalen vil altså få gratis omtale og reklame i radio og fjernsyn og dessuten sendetid for festival-filmer på fjernsyn. I realiteten er dette et betydelig bidrag.

I følge TV-direktør Oleg Vjazovskij ble prosjektet stoppet fra norsk side i oktober 1996. Det var den norske prosjektlederen som informerte om dette telefonisk. Vjazovskij er ikke sikker på hva som er årsaken, men han fikk inntrykk av at prosjektet var stanset midlertidig. Siden har det ikke vært kontakt mellom partene. Vjazovskij ble ikke invitert til Tromsø Internasjonale Filmfestival i januar 1997, heller ikke de to russerne som skulle hospitere under forberedelsene og selve festivalen.

Det er vanskelig å se at noen av målsetningene som det er redegjort for over, til nå er innfridd, heller ikke på opplæringsiden. Men det er nok etablert bedre kunnskap på russisk side om filmfestival-arrangementer generelt og vestlige former for versjonering, og kunnskap om russiske forhold på norsk side. Prosjektet er av en slik karakter at *resultatene* i hovedsak er ment å manifestere seg i form av selve festivalen og aktiviteter knyttet til den.

Kontakten med de russiske partnerne synes å ha vært konsentrert om TV-direktør Vjazovskij og om praktiske forhold knyttet til et festivalarrangement. I sakspapirene er ikke andre russiske navn nevnt. Det synes som om det har vært minimal kontakt med andre institusjoner og personer i Murmansk. Muligheten for å bygge opp et filmfaglig nettverk under arbeidet med prosjektet synes således ikke å ha blitt utnyttet. For Vjazovskij og Teleradio "Murman", som har samarbeidet med bl.a. NRK i mange år, har festivalprosjektet mao ikke resultert i noen åpning mot "den store verden".

Arbeidsgruppen for Kultur vedtok på sitt møte i september 1996 å nedlegge prosjektet grunnet manglende fremdrift og i påvente av videre russisk initiativ. Dette betyr at resultatene av over tre års planlegging og ett års prosjektarbeid er meget beskjedne. Etter at ideen om samarbeid innen film og fjernsyn i Barentsregionen oppstod i november 1993, ser det ut til at det ennå ikke har resultert i at norske eller nordiske filmer er vist for et russisk kino- eller fjernsynspublikum.

Slutninger

Prosjektets hovedmålsetning er utvilsomt relevant og god. Når prosjektet nå er stoppet og trolig ikke vil bli gjennomført som opprinnelig planlagt, er det på sin plass å spørre om årsaken. Etter vår mening er årsakene flere, de befinner seg på flere plan. Og de påvirker og

forsterker hverandre. Vi vil understreke at våre slutninger ikke er noe facitsvar, men snarere tolkninger, basert på det faktagrunnlag vi har hatt tilgang til.

1) En utbredt feil i samarbeidet om prosjekter i øst er at de vestlige aktørene ikke tar tilstrekkelig hensyn til den russiske virkeligheten. Deres egen agenda og interesser dominerer. De er ikke innstilt på å bygge på det som allerede finnes på russisk side eller å sette seg inn i det. I dette tilfellet lå ikke forholdene i Murmansk til rette for å arrangere en helt eller delvis kinobasert filmfestival *av vestlig standard*: Det finnes praktisk talt ikke noe filmmiljø i byen, den svakt utviklede kinobransjen ligger nærmest på økonomisk sotteseng, publikum er lite betalingsvillig, og kinoene er for dårlig utstyrt teknisk. Det er vanskelig å se hensikten i å lære kinofolk opp i det å arrangere kinofestival, når den ordinære kinodriften ikke fungerer. Det er vanskelig å rettferdiggjøre slik opplæring, dersom konseptet ikke er bærekraftig.

Som nevnt figurerte det en utredning om ressurs- og kompetansesituasjonen som første punkt i de opprinnelige planene for "Film og fjernsyn i Barentsregionen". Det indikerte at man faktisk hadde til hensikt å sette seg inn i forholdene før man valgte ut og utformet tiltakene. Men i neste fase fikk utredningen en mindre prominent plass, og vi har altså ikke sett tegn til at en slik rapport ble utarbeidet. Det regionale kulturutvalget i Barentsregionen, som både godkjente disse planene og stod som forslagsstiller overfor Barentsprogrammet som finansieringskilde, bærer et ansvar for at filmfestival-prosjektet ble igangsatt.

En annen indikasjon på at den russiske virkelighet er dårlig representert i film- og fjernsyns-samarbeidet er det faktum at bare en russisk insititusjon deltar. Hvor var de lokale ildsjelene og kulturpersonlighetene som kunne ha gitt festivalen identitet og koloritt? Når det er sagt, er det viktig å understreke at Teleradio "Murman" trolig var den beste filmfestivalpartner man kunne fått i Murmansk.

2) Et annet utbredt problem er målforskyvning. Det vil si at det overordnede mål tapes av syne og midler/tiltak blir mål i seg selv. Slik som prosjektet utviklet seg, sitter vi igjen med et inntrykk av at en festival av vestlig standard en periode ble hovedmålet, snarere enn det å "skape forståelse mellom kulturer og utveksle kunnskap mellom folk". Da prosjektleder øyensynlig begynte å forstå at filmfestivalen vanskelig lot seg realisere, fastholder han behovet for "utdanning av russere i det å arrangere en filmfestival" i sitt reviderte prosjektforslag.

Vi forstår selvsagt at det ikke er så enkelt. For å kunne velge ut og presentere filmer er det nødvendig å utvikle samarbeidsordninger. Festivaler kan fungere godt i denne sammenheng, og det er positivt at film- og fjernsynsfolk søker å utvikle et fagmiljø i Barentsregionen. Det kan betraktes som et legitimt mellomliggende mål. Men dersom det er riktig at Murmansk ikke har noe filmmiljø er en festival neppe det beste virkemiddel for å etablere et - eller å hjelpe de lokale kinoene ut av krisen. Det er som "å spenne kjerra foran merra".

3) Kommunikasjonsproblemer er en tredje kategori, som bl.a. kan henge sammen med mangelfulle språkkunnskaper og Russlandkompetanse. Aktørene har ulike forventninger og interesser, men klarer ikke å kommunisere dette klart nok til hverandre. Men som sagt, Teleradio "Murman" skulle ha rimelig gode forutsetninger for utenlandssamarbeid.

I tilfellet filmfestivalen fikk de norske projektansvarlige bekreftet at russerne var interessert i en festival å la TIF, riktignok med et noe annet utvalg av filmer. Men hvor interessert var egentlig TV-sjef Vjazovskij og Teleradio "Murman"? Interessen var basert på forutsetningen om at nordmennene var ansvarlige for prosjektet og skulle betale det hele. Mao, hva kunne være bedre enn at nordmennene leverer en festival som er like god som deres egen? I følge Vjazovskij sa han fra første stund til de norske projektansvarlige at "dere må betale". Men, som nevnt, var Teleradio "Murman" villig til bidra på sin måte i form av sendetid, lokaler, utstyr mm. To ansatte var satt på oppgaven med å lære å arrangere festival i Tromsø, men hvem skulle betale for deres arbeidstid?

De norske projektansvarlige synes til tider å oppfatte sin rolle annerledes. I en presentasjon av prosjektet fra oktober 1995 sier Nordnorsk Filmsenter at dets oppgave består i "å bistå russerne med å etablere en filmfestival i Murmansk". Det samme sies i søknader til Kulturdepartementet og til Nordisk film- og TV-fond: "å bistå russerne i å bygge opp en filmfestival i Murmansk by, som skal bli en årlig foreteelse". I en prosjektbeskrivelse fra høsten 1995 sies det imidlertid med uthevet skrift at "ansvaret for utviklingen av filmfestivalen er et samarbeid mellom projektansvarlig på norsk og russisk side, mens oppgaven med framdrift og koordinering er lagt til Nordnorsk Filmsenter AS i Honningsvåg."

På norsk side er det mulig at man har oppfattet den russiske partneren som unnnvikende og lite samarbeidsvillig. Så sent som i mai 1996 stilte den norske projektlederen flere fundamentale spørsmål skriftlig til sin russiske partner, noe som tyder på at kommunikasjonen ikke har vært særlig effektiv i løpet av de 6-8 månedene han hadde utført denne funksjonen. (Spørsmål bl.a. om leie av lokaler, interessen i befolkningen, utvalget av filmer, organiseringen av arbeidet, kinoproduksjon i Murmansk.)

Det å forberede en filmfestival er arbeidskrevende og kostbart. På norsk side ble det altså ansatt en projektleder på heltid fra oktober 1995. Hva ble gjort på russisk side? Ble det forventet at Vjazovskij og hans folk skulle jobbe gratis? Til tross for at det ikke var noen tvil om hvem som skulle betale? Er det mulig at russerne ventet på en avklaring av de økonomiske betingelsene før de var villige til å gjøre en skikkelig innsats? Vjazovskij hevdet i september 1996 at han aldri hadde sett prosjektets budsjett. Med unntak av utgifter til versjonering synes ikke det opprinnelige budsjettet (1995-97) å åpne for kjøp av russiske tjenester. (Mer om økonomi nedenfor)

Den norske projektlederen, som ikke behersker russisk og ikke kjenner russiske samfunnsforhold, kan ikke forventes å arbeide selvstendig "on the spot" med organiseringen av festivalen i Murmansk. Det ville derfor vært natulig å inngå en avtale med den lokale partneren om hvordan arbeidet skal styres, organisering og finansieres. Vi har ikke funnet noen slik avtale blant sakspapirene fra Barentssekretariatet, men skriftlige avtaler gir selvsagt heller ingen garanti mot misforståelser og kommunikasjonssvikt.

4) Dette fører oss rett over til den fjerde problemkategorien: organisering (fordeling og implementering av ansvar og oppgaver)

Prosjektets utvikling i perioden oktober 1995-september 1996 viser at Nordnorsk Filmsenter ikke behersket oppgaven som projektansvarlig med overordnet ansvar for prosjektets fremdrift. Ut fra hva som har fremkommet over, kan man kanskje si at senteret tok på seg en

umulig jobb og at det var andre som burde ha innsett det. Det kan være noe sant i det. Men vi sitter igjen med et inntrykk av at de norske projektansvarlige ikke var tilstrekkelig aktive og målrettede. Filmsenteret mestret ikke det ansvar og den lederfunksjon det hadde påtatt seg i en russisk sammenheng. Såvidt vi kan se ble det aldri noe reelt samarbeid og partnerskap med russiske aktører.

For TV-direktør Vjazovskij var følgende filosofi retningsgivende: "Den som betaler, bestemmer også musikken." Det er for såvidt ikke noe godt utgangspunkt for å utvikle et kulturarrangement, men vi mener det ikke er noen umulighet for Teleradio "Murman" å lage en eller annen form for film- og fjernsynsfestival i Murmansk, dersom betingelsene er slik at kringkasteren ser seg tjent med det.

Det regionale kulturutvalg i Barentsregionen som godkjente prosjektet, burde nok ha vurdert om Nordnorsk Filmsenter AS hadde de rette forutsetninger til å drive frem et komplisert prosjekt i Russland. Likeledes kunne kanskje Barentssekretariatet ha intervenert etterhvert som statusrapportene fra prosjektet brakte lite nytt.

5) Finansieringsproblemer har etter alt å dømme bidratt til at prosjektet ble stoppet høsten 1996. Samme sommer rapporterte projektleder at man ennå ikke hadde klart å sikre fullfinansiering av prosjektet. Overfor Barentssekretariatet fremsatte man et ønske om en bevilgning på ytterligere 440.000 kroner fra Barentsprogrammet (fordelt på to år) for å få prosjektet i havn.

I og med at finansieringen ikke var sikret, kan det reises tvil om det var riktig å sette prosjektet i gang og å vekke forventninger på russisk side.

Kostnadseffektivitet: Vi stiller også spørsmål ved om projektansvarlig (Nordnorsk Filmsenter) disponerte projektmidlene på en formålsjenlig måte da det ble ansatt en projektleder på heltid allerede høsten 1995, dvs. to år før filmfestivalen i Murmansk var planlagt å gå av stabelen. Dette førte til at lønnsmidlene begynte å løpe uavhengig av variasjoner i arbeidsbyrden og oppnådde resultater. Det skal imidlertid nevnes at månedsværkostnadene var lave. Prosjektets beskjedne progresjon første driftsår vitner om lav kostnadseffektivitet, tatt i betraktning at det ble brukt 400.000 kroner bare fra oktober 1995 og ut juni 1996.

Måleffektivitet: Dersom prosjektet har stoppet opp for godt, kan man knapt snakke om noen effekt i forhold til hovedmålsetningen i det hele tatt. Måleffektiviteten er således nærmest lik null: Det er hverken blitt versjonering, ny distribusjonskanal, opplæring, festival, sideaktiviteter eller visning av film. Vi regner med at det har vært en viss kunnskapsoverføring både til nordmenn og russere som har deltatt i prosjektet, men bærekraftige nettverk - av personlig eller faglig art - synes f.eks. ikke å være etablert.

Oppsummering

Det er prisverdig at aktører som har tro på sin egen sak (i dette tilfellet filmkunsten), ønsker å spille en rolle i utviklingen av den nye og spennende Barentsregionen. Det er naturlig at man hever blikket og satser ambisiøst. Film og fjernsyn er utvilsomt viktige og sterke medier og

uttrykkformer, som med fordel kan tas i bruk for å gjøre naboene i Barentsregionen bedre kjent med hverandre og å bidra til å utvikle en følelse av fellesskap i regionen. Vi har her prøvd å finne årsaker til hvorfor russiske og norske aktører ennå ikke har klart å utnytte disse mulighetene - tre år etter at ideene om et bredt filmsamarbeid ble lansert. Hovedårsaken synes å være at en filmfestival av vestlig mønster i Murmansk per i dag er en dårlig ide så lenge byen ikke har noe levende film- og kinomiljø. Og i forsøket på å gjennomføre prosjektet har ikke den norsk-russiske kommunikasjonen vært tydelig nok, det er ikke tatt tilstrekkelig hensyn til den russiske partnerens interesser og preferanser. Dessuten har både organiseringen av prosjektarbeidet og finansene vært utilstrekkelige for å gjennomføre et TIF-arrangement i Mumansk.

Er det mulig å redde stumpene? TV-direktør Vjazovskij sier at det selvsagt fremdeles er mulig å gjennomføre en filmfestival i TV "Murman" for kringkasterens russiske publikum på Kola. Versjoneringsutgiftene vil i så fall kunne reduseres svært mye. Dette er en minimumsvariant, som kan bygges ut i forskjellige retninger. Den kan f.eks. knyttes an til TIF eller andre festivaler i regionen. Det viktigste er å få formidlet gode, relevante filmer til et lydhørt publikum, både i øst og vest.

Settepoteter i Murmansk og Arkhangelsk

Overføring av plantemateriale, utstyr og kompetanse til kultivering, dyrkning, lagring og distribusjon/salg av settepoteter som er tilpasset klimaet i regionen.

Prosjektnummer: 3401 (Prosjektet *Produksjon av settepotet og såfrø*;)

Deltakere/omfang

Fra norsk side: Agro-Nord AS i Troms (prosjektansvarlig). Selskapet har trukket inn settepoteteskptise fra Gartnerhallen/NNS-Harstad, Gartnerhallens eliteplantestasjon i Sauherad, samt Planteforsk Plantevern, Ås. To potetdyrkere fra Troms har vært trukket med i planlegging og praktisk gjennomføring. (Når det gjelder såfrø, har man samarbeidet med Planteforsk/Holt forskningsstasjon, Tromsø.)

Fra russisk side: Landbruksavdelingene i Murmansk og Arkhangelsk fylkesadministrasjon, Murmansk statsforskningsstasjon i Murmasji, like sør for Murmansk by, og Kholmogory forsøksbruk, sør for Arkhangelsk by. Enkelte privateide gårdsbruk i Arkhangelsk fylke.

Bevilgning fra Barentsprogrammet (DARNO) for 1995: 100.000 NOK (til forprosjektet)

1996: 550.000 NOK (hovedprosjekt);

I prosjektbeskrivelsen budsjetteres det med finansiering fra Barentsprogrammet på 2.650.000 NOR første år (1996) og 1,2 millioner kroner for hvert av de tre påfølgende årene. (1997, 1998, 1999)

Andre finansieringskilder: For 1999 budsjetteres det med bidrag på 1,4 millioner kroner fra hvert av de to russiske fylkene, til finansiering av lagerbygg i Murmansk og Arkhangelsk.

Total budsjettert finansiering: ca 9 millioner kroner.

Prosjektets varighet: Forprosjektet ble registrert avsluttet i januar 1996.

Hovedprosjekt: 1996-1999 (fire år; opprinnelig planlagt å vare to år)

Kilder: Evalueringen baserer seg på (1) besøk og samtaler ved Murmansk Statsforskningsstasjon, Kholmogory forsøksbruk og i Arkhangelsk fylkesadministrasjon/Landbruksavdelingen, (2) Prosjektilbud fra Agro-Nord, april 1995 (ca. 15 s.), (3) Prosjektbeskrivelse fra Agro-Nord, desember 1995 (ca 50 s. inkl. vedlegg), (4) enkelte saks-papirer og (5) generelt informasjonsmateriale fra Barentssekretariatet.

Såfrø-delen av prosjektet er nedtonet i prosjektbeskrivelsen og ble i liten grad berørt under samtalene i Russland. Evalueringen fokuserer derfor på settepotetene.

Generell bakgrunn/målsetninger

Landbrukssamarbeidet i nord startet opp på et tidspunkt da forsyningssituasjonen for matvarer i Sovjetunionen og Russland var svært vanskelig. Det gamle økonomiske systemets distribusjonslinjer fungerte ikke lenger, og alternative løsninger hadde ennå ikke tatt deres plass. Varemangel hadde vært et kronisk problem i Sovjet-økonomien, men basisvarer som brød og poteter var det stort sett rikelig av. I en begrenset periode etter 1990 oppstod det imidlertid mange steder mangel også på slike varer. Faren for matvaremangel skapte bekymring, også i nabolandene. Enkelte spådde totalt sammenbrudd på russisk side, med mulighet for flyktningestrømmer over grensen til Finland og Norge. Disse spådommene slo ikke til. Enkelte lag av befolkningen i Murmansk og Arkhangelsk fylker har det fremdeles svært vanskelig, men det er ikke på grunn av problemer med matvareforsyningene. Det skyldes snarere lave lønninger og pensjoner, samt de omfattende betalingsproblemene. Forsyning av varer og tjenester er nå i stor grad markedsbasert, den fungerer bedre enn i det sovjetiske kommandosystemet.

Liberalisering av økonomien skapte dessuten konkurranse mellom russiske og utenlandske matvarer og også konkurranse mellom russiske produsenter i ulike deler av landet. For mange innenlandske produsenter kom dette som et sjokk. Ingen ønsket lenger å kjøpe varene deres. Produksjonen gikk ned, på grunn av den nye konkurransen, men også på grunn av penge-mangel og redusert kjøpekraft. For å gjenvinne markedsandeler er utfordringen for de russiske matvareprodusentene å bedre varetilbudet og -kvaliteten. Det er nå i ferd med å skje, bl.a. ved hjelp av utenlandske investeringer. Det russiske markedet for mat- og forbruksvarer er stort og attraktivt, til tross for pengemangelen i deler av befolkningen.

Også potetprodusentene møter disse nye utfordringene. Poteter fra bl.a. Hviterussland selges det store mengder av i nord-Russland. Lokalt produserte poteter må nå konkurrere i et marked, og langt mot nord vil klima og høyt kostnadsnivå vanskeliggjøre lønnsom drift. Tilgang på settepoteter av høyere kvalitet og bedre dyrkingsmetoder kan bidra til å øke den lokale konkurranseevnen, men det er et åpent spørsmål hvor viktig dette er.

Et annet utviklingstrekk når det gjelder potetproduksjon og -konsum, er at pengemangel og dyrtid har tvunget mange byboere til å begynne med egen matauk, dyrking av poteter og andre grønnsaker på hageflekker i utkanten av byene. Det er trolig disse som har størst behov for lokalproduserte settepoteter av høyere kvalitet. Det er imidlertid viktig å understreke at den utbredte matauken må betraktes som et overgangsfenomen. Samfunnsøkonomisk er slik matauk lite effektiv, og den vil avta etterhvert som russisk økonomi normaliseres.

Ut fra en sovjetisk tilnærming var et naturlig svar på matvaremangelen på begynnelsen av 1990-tallet å gå inn for å øke lokal produksjon, dvs. gjøre områdene i nord mindre avhengig av usikre leveranser fra andre deler av landet, øke selvforsyningsgraden. Når det nå viser seg at matvaremangelen var et forbigående fenomen, må det selvsagt stilles spørsmål ved om det har noen hensikt å øke den lokale produksjonen i nord. Dersom målsetningen er å skaffe poteter til de fattige lag av befolkningen, er prisene et større problem enn selvforsyningsgrad. Poteter produsert nord på Kola kan ikke konkurrere prismessig med poteter som bringes inn fra sydligere deler av Russland. I Arkhangelsk fylke, som befinner seg lenger syd, synes imidlertid forholdene å ligge adskillig bedre til rette for potetproduksjon.

Prosjektets bakgrunn, problemtilnærming og målsetninger

Gjennom Kirkenes-erklæringen av januar 1993 pekte Barentsregion-landenes utenriksministre på landbruket som et aktuelt samarbeidsområde. Det var enighet om samarbeid om utvikling av "rasjonell landbruksproduksjon i arktiske og subarktiske områder, bl.a. for å sikre tilstrekkelige matvarelagre av høy kvalitet. Med bakgrunn i likeartede klimatiske forhold i regionen understreket de betydningen av å utveksle erfaringer og kompetanse i regionen innen reindrift og skrogbruk". (I følge Barentsprogrammet 1994-1995, s. 33 (svensk utgave))

I Barentsprogrammet (1994-1995) angis følgende mål for samarbeidet innen landbruksektoren:

- utvikle lønnsomt jordbruk i Nordvest-Russland basert på anvending av lokale ressurser,
- øke selvforsyningsgraden av landbruksprodukter,
- overføre landbrukskompetanse mellom landene.

(Barentsprogrammet s. 33)

På begynnelsen av 1990-tallet, da forsyningssituasjonen i Russland var meget anstrengt, begynte et samarbeid innenfor jordbrukssektoren mellom fylkene i Nord-Norge og Murmansk fylke, som bl.a. omfattet et prosjekt for potetdyrking i Kandalaksja kommune, syd i fylket. (Aksjon "Nabohjelp") Også fra finsk side ble det gitt bistand i potetdyrking. I 1993 ble Agro-Nord A/S etablert av sentrale salgslag innen landbrukssamvirket i Nord-Norge, og selskapet fikk som oppgave å videreføre det landbruksrelaterte samarbeid med Russland i nord. Potetprosjekter i den sydlige del av Murmansk fylke, Kandalaksja og Terskij kommuner ble den første oppgaven. Her deltok bl.a. nyetablerte private bønder. Virksomheten omfattet etterhvert også Murmansk statsforskningsstasjon, som man mente ville bidra til større spredning av kompetanse, og Arkhangelsk fylke. I tillegg til settepotetprosjektet under Barentsprogrammet har Agro-Nord de senere år mottatt betydelige beløp til prosjekter fra Utenriksdepartementets Øst-Europasekretariat. Det gjelder bl.a. et slakteriprojekt i Murmansk. Agro-Nord har etablert et *joint venture* i Russland, Agro-Russ.

Den nye økonomiske virkeligheten, med en radikalt forbedret forsyningssituasjon, avspeiles i liten grad i Agro-Nords prosjektbeskrivelser fra 1995. Det innebærer at enkelte av premissene som ligger til grunn for prosjektet, ikke lenger var tilstede - idet forprosjektet ble gjennomført og hovedprosjektet utformet.

I prosjektbeskrivelsen heter det at *målsetningen* er å

- bidra til å gjøre Arkhangelsk og Murmansk fylker selvforsynt med settepoteter av sorter som hører under gjeldende klima og vekstforhold.
- Utprøve norsk såfrø av sorter som hører under de gjeldende klima og vekstforhold."

Senere i beskrivelsen heter det at "[p]artene er enige om at prosjektets mål er å bidra til å gjøre Murmansk og Arkhangelsk selvforsynt med settepoteter og 'såfrø' av sorter som hører under de gjeldende klima- og vekstforhold.

Dette skal skje gjennom etablering av produksjon av settepoteter og 'såfrø' i disse regionene". (s. 11)

Målsetningen om økt selvforsyning problematiseres ikke i de skriftlige materialene fra Agro-Nord, og beskrivelsen av tilstanden i 1995 er mangelfull. Vi savner særlig en kvantitativ-statistisk fremstilling av situasjonen for settepoteter og potetdyrking i Murmansk og Arkhangelsk: egen produksjon, innførsel, avlingsresultater, omsetning osv. Likeledes har vi ikke funnet noen klar dokumentasjon på at det er behov for norsk plantemateriale, at de norske settepotetene gir bedre avlinger og er bedre egnet for de klimatiske forholdene enn de russiske. Vi ser heller ikke at Agro-Nord har foretatt noen kritisk vurdering av bedrifts-økonomiske og markedsmessige forhold, dvs. vurdert om potetdyrking vil lønne seg med de kostnadene de norske løsningene medfører. (bl.a. større bruk av maskiner og kunstgjødsel.)

Fokus i beskrivelsene retter seg mot mangelfulle dyrkningsmetoder, dårlige lagringsforhold og kvalitet på potetene som selges i butikkene. Heller ikke på dette punkt er det noen kritisk gjennomgang av hvilke faktorer på potetenes vei fra "jord til bord" som i størst grad bidrar til disse problemene. Prosjektets motto, "man høster som man sår", indikerer at spørsmålet om settepoteter er sentralt, og den påstanden problematiseres ikke. Det pekes imidlertid også på generelt dårlig håndtering av potetene under innhøstning, transport, lagring og omsetning.

Planen er at prosjektet skal strekke seg over fire år: 1996-1999, "[d]ette for å sikre kvalitet og at prosjektet videreføres permanent fra russisk side når norsk part trekker seg ut."

I tillegg til overføring av plantemateriale, utstyr og kompetanse til kultivering, dyrkning, lagring av settepoteter tar prosjektet sikte på at det siste år av prosjektperioden bygges lagerbygg etter norske spesifikasjoner ved forsøksbrukene både i Murmansk og Arkhangelsk. De skal bygges i hht. norske tegninger, med norsk byggeleder, og være beregnet for 400 tonn settepoteter. De er ment å skulle stå ferdig høsten 1999.

Gjennomføring/Resultater

Prosjektet er i stor grad blitt gjennomført etter planene: Det er levert settepoteter fra Norge og maskiner og utstyr fra Norge er også overført. Norske bønder deltar i prosjektet og sammenlikner ulike potet sorter i egne parseller i Kholmogory.

Det har vært visse innsigelser mot gjennomføringen på russisk side. Ved Kholmogory forsøksgård klaget man over at landbruksadministrasjonen hadde fordelt det norske utstyret på mer enn ett bruk. Det medfører at hele "den norske maskinlinjen" (for settepotetproduksjon) ikke kan brukes på de samme jordene, noe som skulle være en sentral del av prosjektet.

Resultatene for potetavling per enhet dyrket mark, er gode, men på ingen måte uvanlig gode eller oppsiktsvekkende i en russisk sammenheng. (kfr. landbruksmyndighetene i Arkhangelsk og Kholmogory-bruket.)

Dersom ikke prosjektet fører til nevneverdig bedre avlinger, er det vanskelig å se at det bidrer til økt selvforsyningsgrad. Kvalitetsdimensjonen er selvfølgelig også interessant. Dersom det

viser seg at settepotetene holder en overlegen kvalitet vil man vente at de betales med en høyere pris, noe som kan forbedre økonomien i settepotetproduksjonen i regionen.

Slutninger

Prosjektet lider etter vår oppfatning av en utiltrekkelig problemdiskusjon og kunnskap om status på russisk side i utgangspunktet. Det mangler en kvantitativ beskrivelse av potetsituasjonen i de to fylkene: Hvor mye produseres lokalt av hvem? Hvor mye importeres? Hvordan omsettes og lagres det? Priser og kostnader? I redegjørelsen for bakgrunnen for prosjektet gis det dessuten svært begrenset, konkretisert informasjon om potetdyrkingen i området: hvor store er avlingene sammenliknet med det man finner i Norge? Hvilke sorter er tilpasset de gjeldende vekstforhold i området? Hvilket arbeid er allerede gjort på russisk side når det gjelder settepoteter beregnet for nordlige vekstvilkår? Hvilken kompetanse på dette området finnes i russisk del av Barentsregionen og i Russland forøvrig? Russerne starter da ikke på null?

Vi savner også en kritisk drøftelse av i hvilken grad det er realistisk å nå målsetningene: er de ressurser og den samarbeidsmodell som foreslås, tilstrekkelig? Hvor lang tid vil det ta? Hvor mye vil situasjonen bedre seg? Hva vil det bety for deltakerne i prosjektet og for befolkningen generelt? Det er likeledes viktig å vurdere i hvilken grad prosjektopplegget, dvs. metoder og tiltak som de to parter har ansvar for, er realistisk.

Det er imidlertid et åpent spørsmål om man løser kvalitetsproblemene, som ble observert på begynnelsen av 1990-tallet, med angjeldende prosjekt: Vår påstand er at relevant kunnskap og kompetanse er rimelig lett tilgjengelig i Russland. Dersom de økonomiske forutsetningene er tilstede, er det sannsynlig at kvalitetsproblemet kan løses pga at det rett og slett vil lønne seg.

I Norge er målsetningen om en viss grad av norsk selvforsyning bl.a. begrunnet med behovet for beredskap i krig eller krisesituasjoner, og - ikke minst - for å bevare det tradisjonelle bosetningsmønsteret i utkant-Norge. Ingen av disse argumentene kan anvendes på norsk bistand med å øke selvforsyningsgraden i Murmansk og Arkhangelsk.

Begrunnelsen for å støtte russisk jordbruk og matvareproduksjon, må snarere være basert på økonomi (i form av bistand eller kommersiell virksomhet) eller andre hensyn. Dersom målsetningen er å fremme lønnsom økonomisk virksomhet, kan man spørre om settepotetproduksjon er det området innen landbruket hvor behovet for utenlandsk og norsk ekspertise er størst. I tilfelle bistand er det sentrale hensynet, er det et åpent spørsmål om det er plante- og potetproduksjon som har størst problemer innen nordrussisk landbruk. I følge Kholmogory forsøksbruk har produksjonsnedgangen de senere år vært mye større i husdyrholdet. Særlig på grunn av mangel på fullverdig fôr (kraftfôr) har melkeproduksjonen per ku gått kraftig ned. Bruket har ikke penger til å kjøpe kraftfôr og er kommet inn i en ond sirkel økonomisk.

Dette er snarere et forskningssamarbeid enn overføring av kompetanse fra Norge, som man ikke besitter på russisk side. I den forstand er dette et relativt likeverdig samarbeid.

Russland er et potetland i kanskje enda større grad enn Norge. Når det gjelder dyrking av poteter, kultivering av sorter, lagring, distribusjon og omsetning, har vi lite å lære russerne (dvs. 'det russiske jordbrukskompleks'). Slike kunnskaper er nok ikke så godt spredt ut til hvert enkelt bruk i Russland som i Norge. Men så er da også forhold som kapitalintensitet, tilgang på mark, arbeidskraftkostnader, prisstruktur mv. ganske annerledes.

Russisk landbruk kjemper med en rekke problemer, også innenfor potetdyrking. Men problemene på det området er rimelig enkle og oversiktlige.

Det er nok ofte slike at det snarere er faktorer og interesser på norsk side som avgjør hvilke prosjekter man satser på. I dette tilfellet har selskapet Agro-Nord vært svært aktivt i å utvikle prosjekter og relasjoner til russiske aktører. Etter vår mening er satsningen på settepoteter og potetproduksjon ikke et optimalt prosjekt - vurdert ut fra problemene i nordrussisk økonomi og landbruk. Som nevnt over er ett av de sentrale premissene for prosjektet, nemlig behovet for økt selvforsyning, ikke gyldig. Dermed kan det synes som om prosjektet til nå har fokusert de deler av potetens ferd fra "jord til bord" hvor russerne faktisk har minst å lære. Vi synes søknaden om støtte til prosjektet inneholder for lite dokumentasjon og analyse av potetproduksjonens problemer. Spørsmålet om selvforsyning ble ikke problematisert eller dokumentert, men snarere presentert som en udiskutabelt sannhet.

Dersom den egentlige målsetningen er å hjelpe de mange russere som i dag lider av penge- og matmangel, er ikke en økning av selvforsyningsgraden, hverken lokalt eller nasjonalt, løsningen.

Formålseffektivitet: Det er vanskelig å se at prosjektene til nå har hatt nevneverdig virkning på regionenes selvforsyningsgrad. For Murmansk fylkes del har selvforsyningsgraden gått ned i løpet av den perioden prosjektet har eksistert. Annet var nok heller ikke å vente. Enkelte privatpersoner med egne jordlapper har kunnet kjøpe settepoteter fra forsøksbrukene som deltar i prosjektet. Det er naturlig å tro at settepotetproduksjonen ved disse brukene har økt noe som et resultat av prosjektet.

Vårt inntrykk er at kommunikasjonen mellom de norske og russiske samarbeidspartnerne er god og positiv, at de personlige relasjonene er gode. Begge parter er genuint interessert i potetproduksjon, og utvekslingen av erfaringer og potetsorter er utvilsomt nyttig. Samarbeidet synes nå også å bevege seg inn på områder hvor man på russisk side egentlig har mer å lære: finansiering, banktjenester, bedriftsøkonomisk organisering, lagerhold, distribusjon, salg mm.

Fiskeoppdrett i Kvitsjøen

Norsk-karelsk pilotprosjekt for oppdrett av regnbueørret i Tsjupa-fjorden sommersesongen 1996.

Deltakere/omfang

Fra norsk side: Akvaplan-niva, Tromsø (prosjektansvarlig), NorAqua, Tromsø, og Refa, Finnsnes.

Fra russisk side: Petrozavodsk Statsuniversitet (med Barents Informasjonssenter), Republikken Karelen Fiskerikomite, Kartesj forskningsstasjon ved Tsjupa-fjorden (tilhører Zoologisk Institutt, St.Peterburg).

Bevilgning fra Barentsprogrammet (DARNO) for 1996: 245.000 kroner

Andre finansieringskilder: Handlingsprogrammet for Øst-Europa v/UD - 300.000 kroner.

Egeninnsats fra NorAqua (i form av fôr, reiser mm.) og Akvaplan-niva, med anslått verdi på hhv. 120.000 og 100.000 kroner. Smolt, lokale lønninger og arbeidsinnsats er finansiert av Den karelske republikkens Fiskerikomite, anslått til en verdi på over 200.000 kroner.

Prosjektets varighet: desember 1995 til desember 1996. (Prosjektet har vært gjennomført i større skala i 1997 og sluttrapport skal foreligge i februar 1998)

Kilder: (1) samtaler med prosjektdeltakere i Petrozavodsk (universitetet, fiskerikomiteen, Barents informasjonskontor), Kartesj (ansatte ved oppdrettsanlegget, Zoologisk institutt) og Akvaplan-niva, Tromsø, (2) prosjektdokumenter fra Barentssekretariatet, (3) sluttrapport om pilotprosjektet: *Joint Karelian-Norwegian Fish Farm in the White Sea. Pilot Project 1996: Training of key personnel, test farming of rainbow trout* (Januar 1997, 32 sider)

Generell bakgrunn

I følge viseformann for Karelen fiskerikomite Aleksander Klimov ble det i 1995 produsert 1500 tonn oppdrettsørret i Russland, hvorav 1.000 tonn i Karelen. Det alt overveiende av dette er ferskvannsoppdrett. Oppdrett i saltvann har til nå ikke vært noen suksess.

Kvitsjøen fryser til i den kalde årstid. Det er derfor ikke mulig med helkontinuerlig oppdrett slik vi kjenner den fra norskekysten. Det er nødvendig å basere seg på sesongoppdrett. Smolten settes ut i merdene i mai-juni, og fisken slaktes i oktober.

Republikkens fiskerimyndigheter planlegger betydelig vekst de kommende år: 2.000 tonn ørretproduksjon i 1998 og videre opp i 4.000 tonn i år 2000. Klimov mener dette er realistiske tall, men det kreves stor innsats for å nå målesetningene. Han sier at målene bare kan nås dersom samarbeidet med Norge fortsetter. Fôrproduksjon og -import fra Norge er ment å

spille en sentral rolle i denne sammenheng. Forproduksjon for fiskeoppdrett fungerer ikke i Karelen per i dag.

Bakgrunnen for prosjektet

I 1993-1994 gjennomførte Akvaplan-niva prosjektet *Masterplan for marin akvakultur i Nordvest-Russland*. Dette prosjektet bestod i en kartlegging av de naturgitte betingelsene for akvakultur i Nordvest-Russland, fra grensen til Norge til og med Karahavet. Det var finansiert fra Handlingsprogrammet for Øst-Europa v/Utenriksdepartementet og ble gjennomført i samarbeid med Murmansk marinbiologiske institutt og Zoologisk institutt i St.Petersburg. Prosjektet konkluderte bl.a. med at matfiskproduksjon av regnbueørret i Kvitsjøen er et interessant utviklingsområde.

I 1995 gjennomførte Akvaplan-niva, på oppdrag fra Fiskerikomiteen i Republikken Karelen og i samarbeid med Petrozavodsk Statsuniversitet, lokalitetsundersøkelser for matfiskproduksjon av regnbueørret i den karelske delen av Kvitsjøen. Også dette prosjektet var støttet økonomisk av Utenriksdepartementet.

Resultatene av lokalitetsundersøkelsene var så interessante at de norske og russiske deltakerne fant det naturlig med en videreføring i form av et pilotprosjekt på et av de aktuelle stedene. (*Site survey for aquaculture in the Karelian White Sea, 1995. (...) Akvaplan-niva report 1996*)

Problemorientering, målsetninger og tiltak

Prosjektets tilnærming og målsetning er entydig og konkret: å gjennomføre et realistisk forsøk med oppdrett av regnbueørret ved Karelens Kvitsjøkyst sommersesongen 1996.

Samarbeidsavtalen ble inngått 3. juni 1996 mellom Petrozavodsk statsuniversitet og Akvaplan-niva. Den oppgir at Karelens fiskerikomite er prosjektets tredje hoveddeltaker. Avtalen angir følgende prosjektperspektiver og -målsetninger (nummereringen er tilføyd av oss):

“Overall aims

(1) To lay down the basis for establishing marine fish farming in Karelia.

Project aims

(2) To demonstrate the potential for profitable production of rainbow trout in the Karelian White Sea, {through}

(2a) the establishment of a joint Karelian-Norwegian Fish Farm in Karelia.

Additional aims

(3) Education of Karelian participants from both science and industry in the field of fish farming, through training and participation in all phases of the project.

(4) Give the opportunity for Norwegian equipment and feed producers to increase their market potential.

(5) To strengthen the collaboration between Norway and Karelia, both on an official and a commercial level”

Den russiske versjonen av avtalen er bl.a. mer ordrik. Den har et eget punkt om at prosjektet skal gi grunnlag for å vurdere fiskeoppdrettens økologiske virkninger for Kvitsjøen. To steder brukes betegnelsen 'økologisk bærekraftig' for å karakterisere prosjektet. I den russiske versjonen sies det at også innbyggere fra den karelske Kvitsjøkysten skal opplæres i fiskeoppdrett ved hjelp av anlegget. Formuleringene og innholdet i den russiske versjonen av prosjektmålsetningene er trolig valgt for å unngå at offentlige etater og andre aktører skal tro at dette er en rent kommersiell aktivitet.

Prosjektet sikter videre mot oppbygging av en fiskeoppdretts-næring ved Kvitsjøen. Det vil bli nødvendig å bygge opp infrastruktur, servicetilbud og kunnskap ikke bare innen selve oppdretten, men også når det gjelder forproduksjon og -håndtering, sykdomsbekjempelse, slaktig av fisk, bearbeiding og pakking, markedsføring, økonomistyring osv.

Det å bygge opp en ny næring som dekker hele dette spekteret, er en ingen enkel oppgave. Akvaplan-niva ser for seg en mulig samordning og arbeidsdeling mellom de tre administrative enhetene ved Kvitsjøen, Murmansk og Arkhangelsk fylker og Den karelske republikk.

Gjennomføring/resultater

Prosjektsøknaden ble raskt behandlet i Barentssekretariatet. Det tok kun en knapp måned før saken ble avgjort. Den ble ikke vurdert av det norske fagutvalget før innstilling til DARNØ. Barentssekretariatet valgte å basere seg på Utenriksdepartementets positive vurdering av prosjektet. Søknaden ble innvilget inntil 245.000 kroner på DARNØs møte i Karelen 17. april 1996. (Prosjektnavn: “Næringsetableringsprosjekt innen akvakultur i Karelen” v/Akvaplan-niva.)

Etter at prosjektet var blitt fullfinansiert ved hjelp av midler fra Barentsprogrammet startet det i begynnelsen av juni med et opplæringsbesøk i Troms og inngåelse av avtaler. Tre personer fra Petrozavodsk Statsuniversitet besøkte Troms Stamfiskstasjon på Senja, Akvaplan-niva, Refa og NorAqua og fikk opplæring i de daglige gjøremål på et oppdrettsanlegg. Det ble samtidig gitt undervisning i føring, stell og håndtering av oppdrettsfisk. En av de tre skulle være fra-dag-til-dag-ansvarlig for oppdrettsanlegget ved Kartesj.

Etter opplæringsbesøket ble det norske fôret og utstyret transportert med lastebil til Tsjupa-fjorden i Karelen. Under transporten var det nødvendig å bruke mye tid på tollklareringen. Men takket de russiske deltakerne i prosjektet, særlig fiskerikomiteen og Barents Informasjonssenter, gikk det bra etter et par dagers. Ved annen gangs transport av fôr på sensommeren var papirarbeid og tollrutiner allerede innarbeidet, og tollklareringen gikk mye raskere.

Vel fremme ved Tsjupa-fjorden ble den medbrakte merden montert, og 2800 smolt fra et karelsk smoltanlegg - satt ut. Den praktiske opplæringen fortsatte i forbindelse med disse operasjonene.

Mot slutten av september sier Akvaplan-niva at “føring og daglig røkting av fisken er blitt gjennomført av vår karelske samarbeidspartner med stor flid og omhu, og med forbilledlig pålitelighet.” (Kort statusrapport til Barentssekretariatet av 18.9.1996)

Under vårt besøk ved anlegget i månedskiftet september-oktober kunne vi konstatere at fisken hadde oppnådd en gjennomsnittsvekt på over 1 kg. Vi fikk prøvesmake, og det var ingenting å si hverken på smak, utseende eller tekstur.

Et fåtall fisk hadde dødd eller forsvunnet i løpet av vekstperioden. Man mente at ca 80 fisk i tillegg var blitt stjålet mot slutten av juli. Vakholdet var blitt innskjerpet etter dette. En relativt høy andel av fisken hadde blitt angrepet fra parasitter, særlig en type som angriper fiskens øyne. Dette i følge en undersøkelsen utført av en av Zoologisk institutts forskere og fremlagt muntlig under vårt besøk. Parasittene kan ikke tilskrives de lokale vekstvilkårene i Kartesj-anlegget, men er snarere en arv fra anlegget som hadde levert smolt til prosjektet. Parasittangepene forringer imidlertid ikke fiskens kvalitet.

Avslutningen av sesongen, med slakting og slag av fisken i oktober, gikk også bra. Anlegget ble deretter klargjort for neste sesong, og partene har i fellesskap evaluert resultatene av prosjektarbeidet og publisert en rapport om pilotprosjektet.

(Prosjektet er blitt videreført i 1997. Produksjonen i Kvitsjøen er økt til 35000 kg.)

Resultater vs. mål

Såvidt vi kan bedømme er prosjektmålsetningene som ble formulert i samarbeidsavtalen mellom partene i det alt vesentligste oppfylt. (Tallene i parantes refererer til de målsetningene beskrevet i avsnittet over)

(2a) Oppdrettsanlegget ble bygget. Fisken kom i vannet. Fôring, tilsyn, vedlikehold, prøvetaking mv. ble gjennomført på en tilfredsstillende måte frem til fisken ble slaktet og solgt. Med andre ord, prøveproduksjonen fant sted i hht. planene..

(2) Den sentrale oppgaven var "å demonstrere potensialet for lønnsom produksjon". Også denne målsetningen synes prosjektet å ha oppfylt: fisken viste seg å vokse dobbelt så fort som man opprinnelig hadde gjort regning med i planene. Ved slakting i oktober veide ørreten 1.350 gram i gjennomsnitt, mot kun 700 g i hht. planen. Totalproduksjonen ble således også dobbelt så stor. Forholdet mellom fôrforbruket og tilveksten viste seg også å være gunstigere enn forutsatt i planene. Og dødeligheten var lavere, 4% mot 10% av populasjonen. (I tillegg til svært lav naturlig dødelighet, inkluderer dette tallet fisk som ble tatt til analyseformål og stjålet av lokalbefolkningen.)

Fisken ble solgt i to omganger i oktober, først et parti på 1.000 kg og en uke senere - ca 2.600 kg. Takket være den kjølige høstluften lot det seg gjøre å transportere fisken til Petrozavodsk og engross-selge den der på mindre enn to dager uten spesielle konserveringstiltak. Gjennomsnittlig kilopris var anslagsvis 3,3 USD, altså over 20 kroner.

Resultatene fra pilotprosjektet er blitt lagt til grunn for et utvidet hovedprosjekt, som - under forutsetning av at den norske innsatsen finansieres separat - vil kunne gi overskudd allerede i sesongen 1997. Denne målsetningen er således oppfylt.

(3) Målsetningen om opplæring i alle faser av prosessen er også oppfylt. Prosjektets gjennomføring og resultater tyder på at opplæringen har vært vellykket. Som nevnt besøkte nøkkel-personell fra Petrozavodsk universitet og fra Kartesj-anlegget Akvaplan-niva og fiskeoppdrettsanlegg i Troms i begynnelsen av juni 1996. (Ca to ukers varighet) De fikk da en bred praktisk-teoretisk innføring i metoder og prosedyrer. Det ble også gitt praktisk opplæring i forbindelse med levering, montering og oppstart av oppdrettsanlegget. Kunnskapsoverføring og opplæring fant også sted i planleggingsfasen frem til sommeren 1996, under øvrige besøk og møter mellom partene.

(4) Pilotprosjektet har demonstrert at norsk utstyr og fôr egner seg godt for sesongbasert fiskeoppdrett i Kvitsjøen. Videreføringen og utvidelsen av Kartesj-anlegget, som planlegges i 1997, vil fortsatt være basert på norsk utstyr. Med like positive resultater i fortsettelsen åpner det seg interessante muligheter for norsk fôr og utstyr i Karelen. Den omtalte lokalitetsundersøkelsen, som bare dekker en liten del av Karelens Kvitsjøkyst, viser at det finnes en rekke steder som er velegnede for fiskeoppdrett. I Petrozavodsk hevder universitets eksperter på området, professor Ryzjkov, at potensialet nærmest er ubegrenset.

Det bør imidlertid understrekes at dagens kapitaltørke i store deler av russisk økonomi representerer et problem for den norske utstyrseksporten - og for etablering av nye anlegg generelt. Det bør derfor tilbys finansieringsordninger. Rubelsalg av norsk fôr fra lager i Karelen er også et interessant tiltak. Når man tar i betraktning karelske fiskerimyndigheters aktive engasjement i prosjektet, kan man trolig regne med støtte også til ordninger som fremmer anskaffelse av tidsmessig utstyr til nye anlegg. Det er imidlertid rimelig å regne med at de økonomiske rammebetingelsene for kommersielle anlegg vil adskille seg fra hva vi har sett i pilotprosjektfasen.

Men den økonomiske situasjonen i Russland endrer seg stadig. Dersom russisk kapital finner det interesseant å gå inn i akvakulturprosjekter, vil mye kunne skje raskt. Lønnsomhetsnivået i næringen vil være en av de avgjørende faktorene.

(5) Prosjektets betydning for samarbeidet mellom Norge og Karelen, både på offisielt og kommersielt nivå, bør ikke undervurderes. De gode resultatene signaliserer at norske og karelske aktører kan ha mye å hente i et samarbeid. Karelske fiskerimyndigheters aktive rolle i prosjektet kan tolkes positivt på flere plan. Men man skal selvsagt være forsiktig med å generalisere på grunnlag av et pilotprosjekt.

(1) Ifølge samarbeidsavtalen var hovedmålsetningen "å legge grunnlaget for å utvikle marin fiskeoppdrett i Karelen." Dersom man med "marin fiskeoppdrett" mener minst ett fullverdig anlegg, er denne målsetningen allerede i ferd med å bli innfridd.

Dersom det tenkes på oppbygging av en fullverdig oppdrettsnæring, med hele spekteret av foredling, tjenesteyting og utstyrsproduksjon, representerer pilotprosjektet og 1996-sesongen et viktig skritt på veien. En slik næringsutvikling må til for å minimere kostnadene og sikre jevnt god kvalitet på produktene. Det vil ikke bare avhenge av den økonomiske utviklingen, men også av om man lykkes med å utdanne fagfolk og bygge opp tilstrekkelig høy kompetanse.

Sammenliknet med norske forhold representerer isforholdene i Kvitsjøen et handicap for oppdrettsbedriftene i Karelen. Fersk fisk kan kun leveres en kort periode om høsten. Behovet for å finne frem til rasjonelle løsninger når det gjelder foredling, distribusjon og sesongtilpasning er dermed særlig stort for oppdrettsnæringen ved Kvitsjøen.

Pilotprosjektets positive resultater er selvsagt ikke noe bevis for det vil lykkes å utvikle en lønnsom næring. Til det er for mange faktorer ukjente for oss.

Ringvirkninger og utviklingsperspektiver

Petrozavodsk universitet planlegger å etablere et eget Institutt for ichtyologi og akvakultur, noe som neppe hadde skjedd uten det positive samarbeidet med Akvaplan-niva og andre norske aktører.

Man planlegger også utveksling av studenter, spesielt for utdanning ved Norges Fiskeri-høyskole. Fra karelsk side ønsker man å sende 10 studenter per år. Dette anses for å være et viktig element i oppbygningen av en oppdrettsnæring i republikken. I følge professor Ryzjkov bør ikke utvekslingen begrense seg til studenter, men også omfatte spesialister fra næringen, universitets personell m.fl. Karelske aktører håper på finansiering fra Barentsprogrammet og andre norske kilder.

Også Zoologisk Instituttets forskningsstasjon "Kartesj", som oppdrettsanlegget er tilknyttet, opplever positive virkninger av det norsk-karelske oppdrettsamarbeidet. Forskningsstasjonen har eksistert i over 30 år og verdifulle dataserier og forskningsresultater om levende organismer og økologien Kvitsjøen er produsert. Men russisk vitenskap er i økonomisk krise, og forskningsstasjonen og dets fartøyer har et skrikende behov for inntekter. Etableringen og driften av oppdrettsanlegget har tilført stasjonen aktivitet og sysselsetting på en rekke felt.

Slutninger

Gjennomgangen av prosjektets målsetninger og resultater viser at *måleffektiviteten* er svært høy. Pilotprosjektet og første sesong har vært meget vellykket, noe produsert og solgt fisk er det klareste bevis for. Etter vår mening er de prosjektspesifikke målene nærmest 100 prosent oppfylt.

Inntektene fra salget av fisken tilsvarte ca. 70.000 kroner, altså mindre enn 10% av prosjektets samlede budsjett. (Dersom egeninnsatsen fra karelsk side medregnes.) Som pilotprosjekt var det imidlertid aldri meningen at det skulle bære seg økonomisk, og prosjektets *kostnadseffektivitet* kan selvsagt ikke vurderes på et slikt grunnlag. Den må bedømmes ut fra forholdet mellom resultatene, innsatsen i form av arbeid, varer og tjenester, og kostnadene. Vi har ikke sett detaljerte, samlede budsjetter, prosjektreknskaper eller tidsbaserte oversikter over aktørenes arbeidsinnsats og kan derfor heller ikke foreta noen detaljert vurdering. Vi mener imidlertid at grunnlaget er godt nok for å konkludere om pilotprosjektets kostnadseffektivitet.

Våre skriftlige og muntlige kilder gir noe divergerende informasjon når det gjelder finansieringen av ulike deler av prosjektet. I bevilgningsbrevet fra Øst-Europasekretariatet, Utenriksdepartementet, stilles det inntil 300.000 kroner til rådighet for dekning av "utstyr, materiell, opplæring, fisk, fôr, overvåking og rapportering." En del av dette er blitt finansiert

av den russiske part (fisk, lokal drift av anlegget) og av norske AquaNor (fôr, egen arbeidsinnsats, reiser mv.). Den russiske innsatsen i prosjektet var altså ikke ubetydelig: smolt fra et karelsk anlegg, administrativt arbeid i forhold til ulike myndighetsorganer, bl.a. i forbindelse med innførselen av fôr fra Norge, lønn til de ansatte ved oppdrettsanlegget. Totalt er verdien av dette bidraget anslått til 180 millioner rubler (tilsvarende over 200.000 NOK).

Bevilgningen fra Øst-Europasekretariatet har således i første rekke dekket arbeidet fra norsk side under gjennomføringen av pilotprosjektet: opplæring, kontroll, oppfølging, samt reise og opphold for russerne i Norge. I tillegg kommer kjøp av norsk utstyr og materiell til oppdrettsanlegget, transport og vedlikehold av utstyret. (juni-desember 1996) Bevilgningen på 245.000 kroner fra Barentsprogrammet har hovedsakelig finansiert pilotprosjektets første fase: planlegging, organisering, praktiske forberedelser. (desember 1995 - juni 1996)

Et grovt overslag over prosjektets kostnadsstruktur tilsier at den norske samarbeidspartneren har mottatt ekstern finansiering til mer enn et halvt årsverk. Når man tar i betraktning prosjektets kompleksitet og karakter av å være et pionerforetakende, er ikke denne arbeidsinnsatsen høy, snarere tvert i mot. Akvaplan-niva opererer med en egenandel i prosjektet på 100.000 kroner. Det innebærer at selskapet har lagt ned en større arbeidsinnsats enn det var dekning for i ekstern finansiering. Man kan si at oppdragsgiverne har fått flere månedsværk enn de betalte for. Månedsværkprisen er normal i en norsk forsknings- og utredningssammenheng. I forhold til konsulentsatser befinner den seg i det lavere skikt.

Konklusjonen er at også kostnadseffektiviteten i prosjektet er høy: Resultatene er bedre enn forventet. De russiske og norske deltagerne bidrar med betydelige egenandeler, i tillegg til det som finansieres fra Øst-Europaprogrammet og Barentsprogrammet.

Listen over aktiviteter i de ulike faser av prosjektet virker kanskje ikke så imponerende ved første øyekast. (Sluttrapporten fra prosjektet, appendix 3) Men når man vet litt om hvilke problemer et slikt samarbeidsprosjekt kan medføre, er konklusjonen over velbegrunnet.

Tolkning av resultatene

I det følgende vil vi peke på enkelte faktorer som kan bidra til å forklare det positive utfallet av prosjektet.

1) En viktig forklaring på at pilotprosjektet nådde sine mål på en så effektiv måte er solid og godt forarbeid, teoretisk såvel som praktisk. *Kunnskapsgrunnlaget* for pilotprosjektet ble etablert bl.a. gjennom de to studiene av forutsetningene for akvakultur i Kvitsjøen. Akvaplan-niva hadde anvaret for disse studiene sammen med russiske partnere, som senere skulle bli med i oppdrettsprosjektet.

De norske partnerne gikk altså ikke inn i prosjektet med tro kun på egne løsninger. De hadde allerede tilegnet seg solid kunnskap om den aktuelle virkeligheten på russisk side: om fagfolk og kompetanse på ulike områder, eksisterende fiskeoppdrett i Karelen, om naturforholdene. I følge representanter for Petrozavodsk universitet har pilotprosjektet vært en syntese av karelsk ferskvannsoppdrett og norsk oppdrett i saltvann.

Gjennom de to studiene og andre samarbeidsprosjekter hadde partene utviklet en felles problemforståelse: Karels Kvitsjøkyst har et potensial for sesongbasert fiskeoppdrett, som ikke utnyttes. Finnes det grunnlag for lønnsom drift, basert på de to lands teknologi og kompetanse? Prosjektet og *hovedmålsetningene* ble konkret definert.

De solide forberedelsene og kunnskapsgrunnlaget borget for *gjennomførbarhet*. Prosjektets konkrete karakter gir gode muligheter for å kontrollere og evaluere gjennomføring og resultater.

2) Et annet sentralt element er faglig-kulturell *kompetanse*. Både på russisk og norsk side synes konstellasjonen av aktører og kompetanse å ha fungert svært bra. På norsk side hadde man god tilgang på oppdrettsrelatert fagkunnskap og praktisk erfaring. Det samme var tilfellet i Karelen. Begge sider behersker også det teoretiske nivå, noe som gjør det lettere å sette seg inn i og anvende ny kunnskap.

På russisk side var det dessuten viktig å ha med Fiskerikomiteen i en aktiv rolle, som problemløser i forhold til uforutsigbare omgivelser. Likeledes spilte Barents informasjonssenter (tilknyttet Petrozavodsk universitet) en positiv rolle som *kommunikasjonsledd* mellom partene. Senteret fulgte opp prosjektet på en effektiv måte, ikke minst ved hjelp av elektronisk post. Språkkunnskaper var viktige i denne sammenheng. I tillegg til faglig kompetanse har Akvaplan-Niva gjennom flere år opparbeidet betydelig erfaring gjennom samarbeid med russiske institusjoner og forskere. Virksomheten rettet mot Russland har omfattet organisering og gjennomføring av åtte fellestokt, en rekke wokshops, deltagelse i flere bilaterale og multilaterale prosjekter. Selskapet har de senere år utført 2-3 Russland-relaterte årsverk. Det er faktisk mye i en norsk Russlandsforskning-sammenheng.

Den solide sammensetningen av teoretisk og praktisk kompetanse, samt språklige, kulturelle og kommunikative ferdigheter, har bidratt til å gi prosjektet formålstjenlig form og innhold.

3) Ikke mindre viktig er partenes *interesser* i prosjektet, deres *motivasjon*. I dagens Russland har samarbeid med utenlandske aktører ofte en egenverdi. Den overskygger ikke sjelden interessen for samarbeidets innhold og målsetninger. Vi snakker om *ikke sammenfallende interesser* og om former for *målforskyvning*, som selvsagt ikke er noe eksklusivt russisk problem. (Etterhvert som mange russiske bedrifter, institusjoner og enkeltmennesker kommer på fote økonomisk, ser vi at de også er i ferd med å bli mer “normale” samarbeidspartnere.)

I angjeldende prosjekt synes partenes interesser og motiver å harmonere med hverandre og å trekke i samme retning. Deltakernes *egenfinansierte innsats* viser at de prioriterer prosjektet. Den karelske republikkens Fiskerikomite har over lengre tid vist interesse for å utvikle fiskeoppdrett i Kvitsjøen. Et av motivene er at anlegg og sysselsetting som tradisjonelt har vært knyttet til havfiske, skal kunne bevares og videreutvikles. Det er dessuten et generelt behov for økonomisk utvikling i kyststrøkene, og myndighetene vil hilse en ny bærekraftig næring velkommen. Man ønsker også å øke republikkens selvforsyningsgrad når det gjelder matvarer, og her dominerer nok økonomiske motiver over de forsynings- eller beredskaps-messige.

Pilotprosjektet i Tsjupa-fjorden adskiller seg fra tidligere samarbeidsprosjekter Akvaplan-Niva har deltatt i i Russland. Dette omfatter fysisk produksjon, innførsel av utenlandske varer, salg

av et sluttprodukt. Erfaringsmessig har det lett for å oppstå problemer og forsinkelser i slike prosjekter. Utenlandske varer forsinkes og fordyres ofte hos tollvesenet eller andre kontrollmyndigheter. I vårt tilfelle kunne det lett ha skjedd med oppdrettsfôret og -utstyret fra Norge. Det er sannsynlig at man har unngått slike problemer på grunn av kombinasjonen av gunstige faktorer, som vi her har nevnt.

Pilotprosjektet var ikke kommersielt, og partene kjente hverandre godt fra tidligere forskningsprosjekter. Vårt inntrykk er at samarbeidet i stor grad har basert seg på uformelle relasjoner, engasjement for en felles målsetning og sammenfallende interesser. Ved overgang til kommersiell drift vil det være nødvendig å formalisere samarbeidet i langt større grad. Vi tenker her bl.a. på selskapsform, beslutningsregler, eierandeler.

Informasjonskontorer

Opprettelse av Barents-informasjonskontorer i Arkhangelsk og Petrozavodsk og støtte til sekretariat i Murmansk.

Prosjektnummer: 2503, 2504

Deltakere, omfang

Fra norsk side står DARNO v/Barentssekretariatet som initiator, organisator og finansieringskilde.

Fra russisk side: Arkhangelsk: Det internasjonale Pomor-universitet er prosjektansvarlig; fylkesmyndighetene.

Petrozavodsk: Petrozavodsk statsuniversitet (prosjektansvarlig) og Republikken Karelen myndigheter v/Utenriksministeriet.

Murmansk: Utenlandsavdelingen i Murmansk fylkesadministrasjon.

Bevilgning fra Barentsprogrammet (DARNO) for 1995-1996: For alle tre kontorene er det bevilget midler for to års drift, samt til datautstyr og innredning. (Se forøvrig tabell)

Prosjektets varighet: to år (i første omgang)

Kilder: Kontrakter inngått i forbindelse med opprettelsen av sentrene; N.R.Toivonen, *Report on activities of Karelian Informational Barents Centre from November 1995 to June 1996*, Petrozavodsk, Summer 1996. Besøk ved sentrene i Arkhangelsk og Petrozavodsk.

Disse prosjektene ble opprinnelig ikke valgt ut for evaluering, men de er tatt med som et resultat av at to av dem ble besøkt under evalueringsreisen.

Tabell 1: Barents informasjonskontorene og sekretariatet i Murmansk: kostnader dekket av Barentssekretariatet (USD og NOK)

	Investering	Drift 1996	Drift 1997	Totalt USD	Totalt NOK	
					7	
Karelen	11708	26737	26737	65 182	456 274	
Arkhangelsk	9364	28669	26979	65 012	455 084	
Murmansk	7592	6508	9148	23 248	162 736	
Tilsammen				153 442	1 074 094	
Hvorav arbeidskraftkostander					7	%
Karelen	tot. 1 årsverk	12000	12000	24 000	168 000	36,8
Arkhangelsk	tot. 1 årsverk	14663	13333	27 996	195 972	43,1
Murmansk	ingen	0	0			0,0
Tilsammen				51 996	363 972	33,9

Bakgrunn/målsetninger

Helt sentrale elementer i Barentssamarbeidet er kommunikasjon og informasjonsutveksling. Dette er grunnleggende strørrelser som et hvert meningsfylt tillitskapende arbeid eller kommersielt samarbeid må basere seg på. Det er også en forutsetning for å kunne spre informasjon til ulike målgrupper og også til bredere lag av befolkningen for således å kunne trekke nye aktører til samarbeidet over landegrensene i Barentsregionen.

Dessuten, et fungerende demokrati er avhengig av fri meningsdannelse, basert på pluralisme i massemediene. Informasjonskontorene kan fungere som verdifulle formidlere av informasjon, men de kan også bidra til å åpne viktigere og mer permanente informasjonskanaler og gjøre dem tilgjengelige for nye grupper og enkeltmennesker.

Generelt skaper de omfattende samfunnsmessige reformene og endringene i Russland et meget stort informasjonsbehov. Russiske aktører er på jakt etter modeller og konkret kunnskap som kan hjelpe dem med å takle de utfordringene som oppstår, bidra til å modernisere næringsliv og offentlig sektor. Det er viktig at den informasjonen som fremskaffes, holder mål. Ikke sjelden er det de mer eller mindre tilfeldige, mellommenneskelige kontaktene som formidler informasjon raskest. Gjennom en institusjonalisering, opprettelse av egne informasjonssentre, kan informasjonssøking og -formidling i større grad målrettes og kvalitetssikres.

Det er også et behov for informasjonsformidling den andre veien: bl.a. til norske og nordiske institusjoner som deltar i utviklingsprosjekter i russisk del av Barentsregionen om relevante sider av den generelle utviklingen i området og, ikke minst "feedback" om mottagelsen og virkningene av deres innsats og om nye muligheter og behov for samarbeid. Spørsmålet er imidlertid om det ikke er opprettet tilstrekkelig mange kommunikasjonskanaler for dette formålet allerede, bl.a. de ti arbeidsgruppene som er opprettet på regionalt nivå og de øvrige institusjonene og foraene innenfor Barentssamarbeidet. Men det kan tenkes et behov for nøytrale "feedback"-kanaler, som står fritt i forhold til de aktører som har egeninteresser i samarbeidet. (Kfr. Barents-presskontoret i Murmansk, som på mange måter har en slik uavhengig stilling.)

I følge kontrakten som er inngått ved opprettelsen av informasjonskontoret i Karelen, sies målsetningene for prosjektet å være "utvikling og styrking av båndene mellom Karelen og de øvrige Barentsregion-deltagerne innen politikk, økonomi, vitenskap og undervisning, kultur, på det sosiale og andre områder, for på den måten å sikre Karelens aktive deltagelse i Barentssamarbeidet, og innenfor dette samarbeidet - likeledes utvikle og styrke båndene mellom Karelen og Norge."

Mer konkret nevnes følgende oppgaver:

- liason og informasjonsutveksling i forhold til Barentssekretariatet;
- konsulent- og sekretariatsfunksjoner i forhold til myndighetene i Karelen når det gjelder Barentssamarbeidet; bistå republikkens myndigheter i policyformulering;
- informasjonsutveksling med andre Barents-informasjonskontorer i Russland og de nordiske land;

- bidra med konsulenttjenester, informasjon og teknisk assistanse overfor Karelens medlemmer av arbeidsgruppene på regionalt nivå; stimulere til deltagelse fra Karelen i Barentssamarbeidet;
- bidra med konsulenttjenester, informasjon og teknisk assistanse overfor karelske institusjoner innen de ulike samarbeidsområdene, hjelpe dem med å finne partnere, utvikle og gjennomføre samarbeidsprosjekter, spesielt med tanke på samarbeidet med Norge.
- spre informasjon om Barentssamarbeidet, bl.a. ved hjelp av massemediene;
- systematisering og analyse av informasjon vedrørende Barentssamarbeidet;
- bistå i forbindelse med bilaterale kontrakts- og avtaleinngåelser, prosjektdokumenter mv; gjennomføring av prosjektmøter, -seminarer, -konferanser;
- deltagelse i utformingen av et felles informasjonsnettverk i Barentsregionen, inkludert et elektronisk nettverk.

Gjennomføring/Resultater

Det var bare kontorene i Arkhangelsk og Petrozavodsk som ble besøkt under reisen i September 1996. Begge steder er sentrene tilknyttet universiteter. Det er ansatt eget personell (om enn ikke på full tid). Begge steder er det minst en person som behersker engelsk på høyt nivå. Kontorene er skilt ut som egne fysiske enheter i form av minst ett eget rom. Begge kontorene er utstyrt med moderne data- og kommunikasjonsutstyr.

Inntrykket fra Petrozavodsk er at ansatte i Barents informasjonssenteret ikke minst deltar aktivt i de prosjekter som finansieres av Barentssekretariatet. (PetsU deltar i samtlige prosjekter under Barentsprogrammet i republikken.) I denne funksjonen utfører de et meget verdifullt arbeid som trolig har vært vitalt for f.eks. det vellykkede pilotprosjektet innen fiskeoppdrett. Når det gjelder arbeidet med informasjonsspredning og rekruttering av nye deltagere i Barentssamarbeidet, har vi ikke tilstrekkelig kunnskap til å foreta en samlet vurdering. Det kan muligens oppfattes som et problem hos interesserte utenfor PetsU-miljøet at PetsU og informasjonssenteret er så tett sammenvevd når universitetet også er så sterkt enagsjert i prosjektene. Vi har imidlertid ikke grunnlag for å hevde at informasjonssenteret ikke opptrer uavhengig.

Målsetningene for senteret er ikke formulert med henblikk på utviklingen av demokrati og et åpnere samfunn, det er konsulent- og mellommannfunksjonene som står mest sentralt. Lederen for senteret gir i en virksomhetsrapport uttrykk for at senteret ikke bør spre informasjon om Barentsregionprosjekter fritt utover. Det vil bare føre til overdrevne forhåpninger og derpå følgende skuffelse. Senteret vil heller være med å kanalisere midler til relevante institusjoner og organer. Denne tenkningen står i strid med 'bottom-up' perspektivet som ellers er ganske grunnleggende i Barentssamarbeidet. Allikevel kan man ikke avvise argumentene. Man har et kommunikasjonsproblem i formidlingen av muligheter for samarbeid, men det kan kanskje reduseres på andre måter enn å innskrenke informasjonsspredningen.

I Arkhangelsk fikk vi inntrykk av at senteret oppfattet rollen som informasjonsspreder og -formidler som mer sentral. Kontoret har på eget initiativt begynt med å lage et lite nyhetsbrev fra Arkhangelsk. Det var også i ferd med å utarbeide et databasert presentasjonsprogram om

Barentsregionen. Det kan bl.a. brukes på skoler, konferanser o.l. Det virket meget solid, i innhold såvel som i utforming.

Administrasjonen i Murmansk ønsket ikke at det ble opprettet et informasjonskontor i Murmansk. Men senere vedtok fylkesadministrasjonen å opprette et sekretariat som skulle ha som en av sine hovedoppgaver saker som vedrører Barentssamarbeidet. I den forbindelse ba de om økonomisk støtte til innkjøp av tekniske virkemidler. Vi besøkte ikke senteret i Murmansk som er lokalisert i oblast-administrasjonen. Arbeidet utføres af fylkesadministrasjonens ansatte. Fylket betaler også lønnen. Dette er ikke et informasjonssenter på linje med dem i Karelen og Arkhangelsk. Generelt kan man si at etablering av uavhengige informasjonssentre og -kanaler er spesielt viktig i et land som langsomt bygger ned Sovjet-tidens totalitære strukturer. Plassering av et informasjonssenter hos Murmansk oblast-administrasjon ville derfor ikke å være noe ideelt valg. Av denne grunn har ikke Barentssekretariatet foreslått plassering der. Vi kjenner for lite til Murmansk-sekretariatets funksjoner og virksomhet til å beskrive eller vurdere det i denne sammenheng.

Slutninger

Som nevnt har vi ikke tilstrekkelige kunnskap om informasjonssentrenes virksomhet til å trekke entydige konklusjoner om resultater og kostnadseffektivitet. Vi har imidlertid sett at enkelte resultater er meget positive, til dels imponerende.

Valg av samarbeidspartnere/lokalisering kan tolkes som en indikasjon på at det er vanskelig å opprette helt uavhengige og frittstående institusjoner av denne art i Russlands provinser. Valget av universiteter som samarbeidspartnere synes umiddelbart under omstendighetene å være et godt valg.

Barents Press Murmansk

Etablering av et servicekontor for russiske og nordiske journalister i Murmansk.

Prosjektnummer: 3971

Deltakere/omfang

Fra norsk/vestlig side: Barents Press (Internasjonal) står som søker/prosjektansvarlig.

Nordisk Journalistcenter, Århus, deltar også i prosjektet.

Fra russisk side: Barents Press Russland, Murmansk

Bevilget fra DARNO: 75.000 kroner i 1996

I tillegg DKK 50.000,- fra Nordisk Journalistcenter (samme år).

Varighet: Prøveperiode på nærmere ett år

Evalueringen baserer seg på (1,2) søknader til Barentssekretariatet fra Barents Press Norge, (3) notat og kostnadsoverslag fra Barents Press Russland, (4) bevilgningsbrev fra Nordisk journalistcenter, (5) div. dokumenter utarbeidet i forbindelse med DARNO-møter, (6) besøk ved Barents Press-kontoret i Murmansk September 1996, (7) samtaler med enkelte norske journalister.

Generell bakgrunn

Russiske massemedier har spilt en sentral rolle i reformprosessen fra 1986 og frem til i dag. Til tross for tiår med ensretting viste mange journalister en beundringsverdig evne til omstilling og kritisk journalistikk. Siden 1986 har sovjetiske og russiske massemedier stadig sprengt nye grenser for åpenhet og informasjon. Uten dem hadde ikke reformpolitikkerne kunnet nå frem til befolkningen og skape oppslutning om sin politikk. Befolkningen har "gått en skole", og svært mange har vært gjennom dyptgripende erkjennelsesprosesser. Det har skapt et nødvendig grunnlag for den politiske, økonomiske og sosiale reformprosessen, og for de demokratiske valg som er gjennomført. Opprettholdelse og videreutvikling av det demokrati som nå er innført i Russland, er utvilsomt avhengig av en viss grad av mangfold og frihet i massemediene.

Men situasjonen for uavhengige massemedier og journalister er problematisk i dag. Penge-makt, mafiavelde og mektige politikere er lite villige til å akseptere en fri kristisk presse, og massemediene søkes kontrollert og oppkjøpt på forskjellig vis. Den vanskelige økonomiske situasjonen mange medier og journalister befinner seg i, tvinger dem ikke sjelden inn i lite heldige avhengighetsforhold.

Hovedproblemet for utenlandske journalister som arbeider i Russland, er ikke lenger ekstrem mangel på troverdig informasjon eller praktiske vanskeligheter med kilder og data, slik

situasjonen var i det totalitære Sovjet-samfunnet. Nå består problemet snarere i at det er vanskelig å vurdere informasjonens kvalitet og kildenes pålitelighet. Det henger bl.a. sammen med mediernes manglende nøytralitet.

Datatilgjengelighet i Russland er altså ikke lenger så ulik den vi finner i vestlige samfunn. Men forskjellene i språk, kultur, mentalitet, politikk, økonomi osv. er barrierer som vestlige journalister må over dersom de skal arbeide selvstendig i Russland (eller andre land). Russiske journalister har en tilsvarende utfordring i forhold til vår virkelighet.

Allerede på midten 80-tallet startet kontakten og samarbeidet mellom russiske og norske journalister i nord, spesielt i Finnmark og Murmansk fylker. Etter hvert har dette samarbeidet utvilsomt bidratt til å bedre dekningen av forholdene i nabolandet. Etter så lang tid med faglig samarbeid finnes det nå flere erfarne norske journalister som har tilegnet seg omfattende kunnskaper og innsikt om russiske forhold og som er i stand til å vurdere kilder og nyheter, sette dem inn i relevante sammenhenger. For de russiske journalistene på Kola har det internasjonale journalistsamarbeidet vært et kjærkomment "pustehull" ut mot den store verden. Men de henger nok etter når det gjelder å operere i utlandet. Det skyldes blant annet den utbredte pengemangelen som innskrenker bevegelses- og handlefriheten på russisk side.

På begge sider har samarbeidet bidratt til bevisstgjøring om journalistens og mediernes rolle.

Prosjektets bakgrunn

Barents Press er en sammenslutning av samarbeidende journalister. De er engasjert i å dekke utviklingen i Barentsregionen og i faglig og praktisk samarbeid mellom journalister på tvers av øst-vestskillet i regionen.

Organisasjonen oppstod først i Norge. I 1995 ble 'Barents Press International' etablert. Det ble gitt etableringsstøtte fra Barentsprogrammet. (40.000 kr.) Barents Press International omfatter hele Barentsregionen og har underavdelinger i de fire landene. Hver nasjonal underavdeling er representert i Barents Press Internationals styre. Barents Press har også mottatt SEK 150.000 fra svenske SIDA. Disse midlene er ikke øremerket Murmansk-kontoret, men bl.a. blitt brukt til å støtte Barents Press' årsmøter. Vi er ikke kjent med at finske myndigheter støtter virksomheten økonomisk.

Prosjektets problemorientering, målsetninger og virkemidler

De overordnede målsetningene om demokratiutvikling og fri presse hører for såvidt hjemme i et hvert journalistisk samarbeidsprosjekt. Men når Barents Press i søknadsskjemaet bes om å angi "forventet nytte/resultat av prosjektet" og svarer "I langt større grad mulighet til en fri presse i Russland ...", må det mildt sagt karakteriseres som en overdrivelse.

Annen del av svaret er mer realistisk: "...større informasjonsflyt til journalister og deretter ut til folk." (s. 15) Det er en sentral målsetning.

Et tredje mål er å bidra til formidling av "journalistiske ideer, arbeidsmåter og muligheter..."

Murmansk-kontorets hovedoppgave er å yte praktisk bistand til russiske og nordiske journalister. "1. Nordiske journalister kan få hjelp til hvor informasjon skal hentes og hjelp til kontakter. 2. (og kanskje viktigst) russiske journalister kan få et kontor og muligheten til å holde jevnlig kontakt med kolleger i Norden. De kan også (...) få kunnskap om hvordan andre lands journalister jobber.." (søknadsskjemaet, s. 13) BP Russland peker i sitt brev (22.5.95) på at tilbudet vil være mindre interessant for nordiske journalister med lang erfaring fra Russland og egne kontakter.

I tillegg til praktisk assistanse til journalister er det meningen at kontoret skal være med og arrangere seminarer, kurs, besøk mm. i regi av Nordisk Journalistcenter og Barents Press..

I brevet fra BP Russland pekes det på flere mulige oppgaver i tillegg til dette:

- informasjonssenter for Barentsregionsamarbeidet,
- nyhetsformidler eller pressebyrå (ideen skal ha vunnet gehør hos en av viseguvernørene i Murmansk Oblast.),
- bistand til å etablere en interesseorganisasjon eller fagforening for russiske journalister i Barentsregionen

Søknadens problembeskrivelse er stikkordpreget og til dels uklar. Man kan få inntrykk av at den ikke er helt oppdatert. Målsetninger og valg av tiltak er i liten grad begrunnet eller problematisert.

Med unntak av bevilgningsbrevet fra Nordisk Journalistcenter (18. mars 1996) er kontorets funksjoner og oppgaver ikke beskrevet på en systematisk og konkret måte.

Gjennomføring/Resultater

Den første formelle søknaden om støtte til prosjektet ble sendt i juli 1995. Måneden etter ble Barentsprogrammet standardiserte søknadsskjema innlevert. DARNØ bevilget 50.000 kroner i februar 1996, som den norske andelen av finansieringen. Det var ikke innhentet eksterne uttalelser til søknaden. Innstillingen til vedtak var utformet av Barentssekretariatets informasjonsleder. Men vedkommende hadde også verv som representant i Arbeidsgruppen for informasjon. (Som regel er det disse arbeidsgruppene som gjør de eksterne faglige vurderingene av et prosjekt.) DARNØ bevilget ytterligere 25.000 kroner i april 1996, etter at Nordisk Journalistcenter i mars samme år hadde bevilget DKK 50.000 og sikret således kontorets drift i nærmere ett år. Realitetsbehandlingen av søknaden tok godt og vel et halvt år på norsk side. (August-februar/april).

Barents Press-kontoret åpnet sommeren 1996. Det ble ansatt en erfaren russisk journalist, som i lang tid har samarbeidet med norske kolleger. Hun arbeidet tidligere i Teleradio "Murman" (Murmansk kringkasting). Hun snakker norsk. Kontoret disponerer ett rom i dagsavisen *Poljarnaja Pravda*s bygning. Det er rimelig velutstyrt med data- og kommunikasjonsutstyr. *Poljarnaja Pravda* var tidligere hovedorgan for kommunistpartiets fylkesorganisasjon, men har de senere år (etter 1991) inntatt en mer uavhengig stilling i forhold til myndighetene.

Da vi besøkte Barentspress-kontoret i september 1996, var det fremdeles relativt nystartet. Norske journalister synes imidlertid å være enige om at den russiske medarbeideren er rett person på rett sted. Både yrkeserfaring og språkkunnskaper viser at hun har gode forutsetninger for å utføre kontorets oppgaver.

Det blir videre sagt at en rekke russiske journalister nå bruker kontoret aktivt. Det er gledelig, spesielt fordi de russiske journalistene ikke har så stor erfaring med selvstendig journalistisk arbeid overfor utlandet.

Kontoret skal ha bidratt positivt til journalist-arrangementer som allerede har gått av stabelen: bl.a. et kurs om journalistikk i Kirkenes høsten 1996. Det planlegges også et kurs om TV-journalistikk i Arkhangelsk og ett seminar i Zapoljarnyj, som bl.a. vil berøre miljøspørsmål.

Etter etableringen har Murmansk-kontoret utført enkelte nyhetsbyrå-funksjoner mellom øst og vest i Barentsregionen. Denne rollen er imidlertid omstridt. Fra svensk hold er det visst blitt hevdet at kontoret i så fall går etablerte nyhetsformidlere i næringen.

Slutninger

I forhold til norske utenrikspolitiske målsetninger overfor Russland og målsetningene for Barentssamarbeidet skårer prosjektets overordnede mål om demokrati og en fri presse høyt. Prosjektets effekt på disse områdene er selvsagt svært begrenset og også vanskelig å måle.

Bedre kontakt mellom kolleger i Russland og Norden og mer effektiv informasjonsutveksling bidrar ikke nødvendigvis til utvikling av en fri presse og demokrati. Som beskrevet over synes helt andre faktorer å være avgjørende for russiske massemediers stilling. Bistand til uavhengige massemedier eller til en interesseorganisasjon for journalister går mer direkte på målsetningene om en fri presse, et sivil samfunn og demokrati. Det samme kan sies dersom kontoret fungerer som en uavhengig nyhetsformidler.

Til tross for enkelte svakheter ved prosjektbeskrivelsen slik den fremstår i de to søknadspapirene, kommer prosjektet utvilsomt allikevel "ned på begge bena". Det skyldes både det enkle og greie servicekontorkonsept og - ikke minst - den dyktige kontorlederen lokalt.

Murmansk-kontoret er for nytt til at man kan trekke entydige konklusjoner på grunnlag av resultatene. Vitnesbyrd fra enkelte norske journalister og våre egne inntrykk fra september 1996 er imidlertid positive. Vurdert i forhold til målhierarkiet som vi har redegjort for, synes *måleeffektiviteten* å være god.

Kontoret ble opprettet effektivt og greit og kom raskt i gang med sin virksomhet. Det tyder på at prosjektetsamarbeidet fungerer godt. Valget av *Poljarnaja Pravda*s redaksjon som fysisk base for kontoret virker også heldig.

Beregnete kostnader til opprettelse og drift av kontoret virker ikke urimelige, snarere tvert i mot. (Kfr. overslaget fra Barents Press Murmansk.) I en russisk sammenheng vil kontorets budsjett lett virke svært høyt uansett. Dette bl.a. fordi vi snakker om relativt omfattende

kommunikasjonstjenester til utlandet. Tatt i betraktning kontorlederens kvalifikasjoner og kapasitet, samt det som er gjort til nå, er vårt inntrykk at kostnadseffektiviteten er god.

Etter vår mening er Barents Press Murmansk et viktig prosjekt, som det skal bli interessant å følge i fortsettelsen.

Overgang til hel eller delvis kommersiell drift er ikke uproblematisk. Kontoret skal etterhvert være finansielt selvbærende. Det er naturlig at nordiske journalister betaler for tjenestene, mens russiske journalister inntil videre bør kunne få hjelp gratis eller til symbolske priser.

Det er en fare for at kontoret for å tjene penger kan bli nedlesset med reisebyråvirksomhet og seminarproduksjon for relativt perifere aktører. Denne typen virksomhet bør ikke ta overhånd. Ut fra behovet for uavhengig og operativ nyhetsutveksling i Barentsregionen, er det mulig kontoret bør videreutvikle pressebyråfunksjonen.

Miljø: Seawatch (Marin miljøovervåkning og varsling i Barentshavet)

Pilotprosjekt for innsamling, overføring og bearbeiding av miljødata fra Barentshavet.

Prosjektnummer: 3706

Deltakere/omfang

Fra norsk side - Oceanor (SINTEF-gruppen), Trondheim.

Fra russisk side - AMIGE (Arktisk maringeologiske ingeniør-ekspedisjon), MMBI (Murmansk marinbiologiske institutt, Kola Vitenskapssenter), PINRO (Knipovitsj polarinstitutt for fiskeri og oseanografi) og Murmansk UGMS (Murmansk territoriale administrasjon for hydrometeorologi og miljøovervåkning).

Bevilgning fra Barentsprogrammet (DARNO) for 1995-1996:

6 750 000 (5 150 000 i 1995 og 1 600 000 i 1996). Seawatch er det klart største enkeltprosjekt finansiert av Barentssekretariatet.

Andre finansieringskilder: Første fase finansiert av UD (Handlingsprogrammet for Øst-Europa)

Prosjektets varighet: 1995-96

Kilder: Prosjektdokumenter og rapport, samtaler i Murmansk med representanter for enkelte av samarbeidsinstitusjonene (MMBI og AMIGE), Inspeksjonsrapport fra stedlig inspeksjon av utvalgte programmer under (Utenriksdepartementet, 1 juni, 1995).

Bakgrunn/målsetninger

I de senere år har man fra norsk side vært svært opptatt av farene for radioaktiv forurensning fra russiske installasjoner i nord. Opplysninger om omfattende dumping av fast og flytende radioaktivt avfall i Barentshavet og Karahavet dukket etter hvert opp og skapte store overskrifter. I Norge fryktet man spesielt de negative virkningene dette kunne få for de rike fiskeriene i Barentshavet. Det er brukt betydelige ressurser for å få oversikt over hva som er dumpet og for å vurdere faren for naturmiljøet over tid. Konklusjonen er at det dumpede materialet ikke ugjør noen umiddelbar fare og at problemet således inntil videre er under kontroll.

Ikke desto mindre eksisterer det en fare for ukontrollerte radioaktive utslipp fra de mange maritime reaktorene som er basert ombord på de mange ubåtene og på sivile isbrytere. Det er også fare for utslipp fra skips- og landbaserte mellomagre for radiaktivt avfall, som befinner seg langs Kola-kysten mellom Murmansk og norskegrensen. Automatisk overvåkning av radioaktivitetsnivået i havet, som Seawatch-bøyene muliggjør, er en av måtene å møte denne

faren på. Anvendelsesområdet for data fra bøyene er imidlertid langt videre, bl.a. innen petroleumsvirksomhet, fiskeri, skipsfart.

Seawatch-prosjektet i Barentshavet ble opprinnelig startet med finansiering fra Utenriksdepartementets Øst-Europasekretariat i 1993 (Regjeringens Øst-Europaprogram), men var en videreutvikling av et kommersielt prosjekt som var startet opp i forbindelse med norsk deltagelse i utviklingen av Sjtokmanovskoje-feltet på russisk sokkel. Det opprinnelige kommersielle grunnlaget falt ut da lisens for utvikling av feltet ble gitt til en russisk gruppering høsten 1992. Da Miljøverndepartementet senere overtok ansvaret for en stor del av Øst-Europaprogrammets miljøprosjekter, stoppet den finansielle støtten fra sentralt hold opp. MD valgte å ikke betrakte Seawatch som et miljøprosjekt. I 1994 vedtok imidlertid Barentsrådet at miljøvern skulle være prioritert område i den påfølgende perioden. Det hadde kommet inn relativt få søknader og prosjektforslag i den tidlige fasen av Barentssamarbeidet, og miljøsidene var spesielt svakt dekket. Seawatch-prosjektet førte til at miljøandelen av bevilgede midler med ett slag økte radikalt. I saksbehandlende og besluttede organer under Barentsprogrammet betraktet man altså Seawatch som et miljøprosjekt. Det vil her føre for langt å gå nærmere inn i begrunnelsene for MDs og Barentssekretariatets ulike vurderinger på dette punkt. Men det er neppe tvil om at de opplysningene som Seawatch-bøyene er i stand til å innhente, kan brukes på måter som har klar miljørelevans. MDs standpunkt syntes å basere seg på en prioritering av andre metoder for datainnsamling.

Denne første fasen av prosjektet (finansiert av UD) ble i 1995 evaluert av et team norske eksperter som besøkte prosjektdeltakerne i Murmansk. Teamet fant at enkelte av de russiske deltakerne var svært kritiske til prosjektet og så liten nytte i det. Synspunktene ble kraftig imøtegått fra Oceanor, som hevdet at de russiske partnerne hadde misforstått: prosjektet var fremdeles bare på pilotstadiet og måtte ikke bedømmes ut fra forventningene til et fullt operativt system. Oceanor mener også at det norske teamet kan ha misforstått sine russiske samtalepartnere og at deres kritikk var en generell kommentar til flere norske miljøprosjekter og norske myndigheters oppfølging av disse. I alle fall gikk de russiske deltagerne - i skriftlig form - i stor grad tilbake på det som var tolket som kritikk av Seawatch-prosjektet.

Målsetningen for prosjektet finansiert av Barentssekretariatet er:

“å etablere et norsk-russisk selskap i Murmansk som skal drive et operativt integrert system for marin miljøovervåkning og -varsling for Barentshavet som også tilrettelegges for utvidelse til tilstøtende havområder”.

- Gjennomføringen av målsetningen har fire hovedelementer:
- 1. Opprettelse av selskapet Arctic Seawatch
- 2. Implementering av Seawatch-systemet i den russiske del av Barentshavet.
- 3. Prøvedrift av Seawatch-systemet i prosjektperioden
- 4. Samarbeid med aktuelle fagmiljøer i området.

I tillegg til egenfinansiering forutsatte programmet imidlertid et tilskudd på 10 mill. kr. Dette ble først oppnådd ved hjelp av en delfinansiering på 4 mill. kr. innvilget fra Øst-Europasekretariatet i UD i juni 1996. Pga av dette skjedde en viss forskyvning av virksomheten innenfor prosjektet og det var ikke sluttført da nærværende gjennomgang ble

foretatt. Vurderingene nedenfor er således basert på opplysninger om *utviklingen* innenfor prosjektets hovedelementer.

Gjennomføring/Resultater

Gitt selve teknologiens kompleksitet og kombinasjonen av forretningsinteresser og offentlige miljøinteresser i prosjektet er det vanskelig å uttale seg om prosjektets kostnadseffektivitet. Når det gjelder måleffektivitet er det enklere: Systemet er oppe og går, det er utplassert bøyer, dataene er tilgjengelige lokalt. Pkt. 2 og 3 ovenfor er derfor gjennomført. Det er noe mer uklart med status for pkt 1 og 4. Disse punktene har mer tilknytning til prosjektets økonomiske levedyktighet på sikt.

Det later til at prosjektet har medført overføring av teknologi og kompetanse til relevante russiske institusjoner. Under vårt besøk i Murmansk september-oktober 1996 hadde vi samtaler med de to institusjonene som deltar mest aktivt i prosjektet: AMIGE og MMBI. Den første har det tekniske og operative ansvaret på russisk side, i første rekke - vedlikehold av bøyen, samt mottak og lagring av data på russisk side. (Data blir i utgangspunktet overført pr satellitt til Norge og deretter overført til AMIGE). Dataene er deretter tilgjengelige for de øvrige russiske delagerne. MMBI har det faglige ansvaret for tolkningen av data.

Vårt inntrykk var at samarbeidsrelasjonene mellom Oceanor og de to sentrale russiske institusjonene nå var godt. De problemer prosjektet hadde vært utsatt for tidligere skyldtes ytre faktorer: usikkerhet om finansiering av en videreføring av prosjektet og også rammebetingelsene på russisk side. Russiske myndigheter hadde strammet inn på hvilke data som kan registreres og overføres. (Sentrale oseanografiske data er blitt holdt utenfor registrering av angivelige militære hensyn).

Slutninger

Vårt inntrykk er at planleggingen og prosjektdokumentasjonen for dette prosjektet nesten utelukkende dreier seg om de tekniske løsningene. Det er gjort lite for å vurdere de institusjonelle forutsetningene på russisk side for en vellykket gjennomføring: Hvordan løses datainnsamlingen på russisk side idag, hvis i det hele tatt. Hvilket behov ser russiske myndigheter? Hvilken rolle har de involverte institusjonene i forhold til myndighetene? (Oceanor imidlertid at disse spørsmålene er behandlet i en egen konsulentrapport fra Storvik & Co. Denne rapporten, som vi ikke har sett, er imidlertid utarbeidet etter prosjektperioden som her er omtalt.)

De forutsetninger som er lagt inn i prosjektdokumentene om kommersialisering virker relativt løst fundert 'En varig drift av systemet vil kunne skje på forretningsmessige vilkår med en offentlig delfinansiering som reflekterer de forvaltningsmessige behov for miljøinformasjon systemet til enhver tid gir'. De forretningsmessige interessene er knyttet til temmelig vage antagelser om interesse fra oljeindustrien. Vi har ikke sett noe klart anslag over driftskostnadene på sikt. Dersom det kommersielle fundamentet svikter, risikerer myndighetene å bli sittende med en årlig utgift til drift av uspesifisert størrelse. En slik regning vil det være vanskelig å unngå dersom de ressurser myndighetene allerede har nedlagt

i prosjektet skal kunne forsvares. Disse innvendingene betyr ikke nødvendigvis at prosjektet ikke er verdifullt fra et miljøsynspunkt, men at det mangler underlag for de bevilgende myndigheter til å vurdere det fullstendige støttebehov og økonomisk risiko ved prosjektet.

Kvinnekonferanse i Murmansk

“Kvinner i Barentsregionen - gjensidig hjelp og samarbeid”,
Murmansk 19-20. April 1996

Prosjektnummer: 3604

Deltakere/omfang

Fra norsk side: Likestillingsrådet (nytt navn: Kompetansesenter for likestilling), Oslo
Fra russisk side: En rekke kvinneorganisasjoner i Murmansk. Konsulentselskapet FORMA,
var teknisk arrangør i Murmansk.

Bevilgning fra Barentsprogrammet (DARNO)i 1995: 1.503.000 kroner.

Andre finansieringskilder: ingen kjente

Prosjektets varighet: Juli 1994 - 1995-juni 1996

Kilder: Samtale med representanter for de lokale samarbeidspartnerne. Enkelte sakspapirer,
konferanseavis mm.

Bakgrunn/målsetninger

De store levekårsproblemene i dagens russiske samfunnet rammer ikke minst kvinnene. Det er tilstrekkelig å minne om utbredt mangel på lønnsutbetalinger, lave lønninger, dyrtid og arbeidsledighet. Enkeltmennesker og arbeidstakere utsettes ofte for mangelfull rettsbeskyttelse, korrupsjon, kriminalitet og hensynsløse arbeidsgivere. I følge representanter for kvinneorganisasjonene i Murmansk er det kvinnene som rammes hardest av arbeidsløsheten, ikke minst yngre, nyutdannede kvinner.

I en så radikal brytningstid kreves det nye løsninger på nye problemer - på det kollektive nivå såvel som individuelt. Da trengs det også ny innsikt i samfunnsutviklingen, nye ideer og idealer, kanskje også en ny moral. I de fleste samfunn er kvinner de fremste bærere og formidlere av samfunnets moral. Det er derfor viktig at kvinnene deltar aktivt i dette erkjennelses- og omformingsarbeidet. Det kan bl.a. skje ved at russiske kvinner kommer sammen for å lære av hverandre og forene krefter. Utenlandsk erfaring, hjelp og inspirasjon kan være verdifullt. Det er bl.a. i dette perspektivet vi ser Kvinnekonferansen i Murmansk.

I følge prosjektsøknaden og konferansens planer var følgende målsetninger definert:

- *knytte kontakter mellom russiske og nordiske kvinneorganisasjoner og -initiativer;*
- *legge grunnlaget for et langsiktig samarbeid om kvinners situasjon innenfor spesielle områder som arbeidsliv, helsevern, velferdsordninger etc;*
- *informere om internasjonale konvensjoner og anbefalinger som skal sikre rettigheter for kvinner - spesielt om FNs Kvinnekonferanse i Peking i 1995;*

- *bidra til å etablere langsiktige samarbeidsprosjekter mellom kvinner i Barentsregionen.*

Gjennomføring/Resultater

De viktigste resultatene:

- konferansen fant sted. Deltagelsen var god. Det ble ikke et elitearrangement.
- kvinners rolle og problemer ble bredt belyst, (bl.a. i lokal presse og kringkasting, om enn i relativt begrenset utstrekning.)
- ulike grupper kvinner ble ført sammen for første gang, f.eks. kvinner i forretningslivet, handicappede. Disse gruppene har fortsatt å møtes etter konferansen. Kvinnene i disse gruppene støtter hverandre moralsk og praktisk, og de fremstår nå mer samlet overfor myndighetene.
- Organisasjonene ble “tvunget” til å samarbeide om et felles mål (gjennomføringen av konferansen), noe som - i følge flere av deltakerne - har styrket solidariteten blant “kvinne-aktivistene” i byen.
- det er etablert kontakt med nordiske kvinneorganisasjoner og -grupper, utviklet nye samarbeidsprosjekter (bl.a. finansiert under Barentsprogrammet)

Slutninger

Konferansen ble planlagt og forberedt over lang tid. I ettertid erkjente flere av de russiske deltagerne at det hadde vært avgjørende for konferansens suksess. (I utgangspunktet hadde de vært skeptiske til planleggingshorisonten, som virket unødvendig lang.) På begge sider var man temlig uerfarne med russisk-vestlig samarbeid. Kvinneorganisasjonene i området synes å ha hatt svært liten kontakt med hverandre før initiativet til konferansen. Fylkesmyndighetene henviste de norske initiativtakerne til det halvoffentlige, mannsdominerte konsulentselskapet FORMAP som teknisk arrangør. Flere av de russiske kvinneorganisasjonene hadde reagert negativt på dette valget (og de stilte seg for såvidt fortsatt uforstående til det da vi snakket med dem høsten 1996), men i ettertid er de stort sett godt fornøyd med FORMAPs arbeid. De understreket imidlertid at det ikke minst skyldtes det grundige forarbeidet og at den norske part var svært påpasselig med å få satt planer og intensjoner ut i livet. Den norske part fremholder at det kan være fordelaktig å bruke en konsulent som teknisk arrangør som ikke har tilknytning til de involverte organisasjonene

Et problem som vestlige aktører ofte opplever i Russland er at russiske samarbeidspartnere synes å ville monopolisere dem, skjerme dem fra kontakt med andre (potensielt konkurrerende interesser). Såvidt vi kan tolke utsagnene fra de russiske deltagerne på konferansen maktet den norske part å unngå denne fallgruben, og konferansen ble derfor åpen for et vidt spekter av grupperinger og enkeltmennesker. Det er utvilsomt i tråd med de overordnede målsetningene for utviklingen i Russland.

Formålseffektiviteten for selve konferansen synes å være svært gode. Det mest gledelige er nok den inspirerende, bevisstgjørende, forenende effekt konferansen hadde lokalt i Russland.

Når det gjelder oppfølging i ettertid synes ikke resultatene å være like entydige: Det virker som om samarbeidet mellom russiske og nordiske kvinneorganisasjoner går tregt, bl.a. pga.

kommunikasjonsproblemer. Men det arbeides også med konkrete prosjekter som helt eller delvis har sitt utspring i konferansen (3608 Kvinnenettverk, 3609 Krisesenter i Murmansk, 3610 Helsestasjon for unge i Murmansk, 5230 Hospiteringsordning/arbeid for funksjonshemmede). Kostnadsrammen kan fortone seg som høy, dersom man bare betrakter prosjektet som organisering av enkeltstående konferanse. Men som både prosjektbeskrivelsen og rapporten viser er konferansen kun et middel for å oppnå langsiktige virkninger. Konferansen og forberedelsene til den utgjør også en betydelig læringsprosess, læring gjennom samarbeid. Det er vanskelig å vurdere kostnadseffektiviteten. Utgiftene til planlegging kunne muligens ha vært redusert dersom det hadde vært trukket inn større Russland-kompetanse i en tidlig fase.

Forberedelsene og langsiktigheten fra den norske parten er prisverdig. Man har orientert seg i den russiske virkeligheten og ikke kommet med norske 'patentløsninger'. Ideelt sett skulle man ønsket enda større langsiktighet i etterkant av konferansen slik at de 'investeringene' som er gjort kan følges opp enda bedre. Det er vanskelig å se at de kontaktene som ble etablert mellom kvinneorganisasjoner på grasrotnivå er sterke nok til å viderutvikles uten en viss støtte og veiledning.

Etter vår oppfatning er Kvinnekonferansen et av de prosjektene som berører grunnleggende problemer ved samfunnsutviklingen i dagens Russland (bevisstgjøring, moral, sosialt ansvar og solidaritet, enkeltmenneskets rettigheter, utvikling av et sivilisert samfunn, åpenhet og demokratisk debatt.) Derfor er prosjektet også viktig for samarbeidet i Barentsregionen.

Det er viktig at kvinnegruppene stimuleres til å fortsette samarbeidet - både lokalt og internasjonalt. Kontaktskapningsfasen kan nå sies å være over, og bevilgninger til kvinneorganisasjonene bør gå til konkrete tiltak hvor man vet at det er institusjonell utholdenhet både på russisk og norsk side.

Spedbarnvennlige sykehus/fødeklinikker (Mor - barn-vennlig initiativ)

Prosjektnummer: 3805

Deltakere/omfang

Norske/vestlige deltagere/prosjektansvarlig: Ernæringsenheten, Verdens helseorganisasjons (WHO) regionalkontor for Europa, København. (Nutrition Policy, Infant Feeding and Food Security/NIF)

Russiske deltagere: Helseadministrasjoner og sykehus i Murmansk og Arkhangelsk fylker.

Bevilgning fra Barentsprogrammet (DARNO): 1.800.000 NOK (hvorav 800.000 NOK for 1995, 500.000 NOK for 1996. Ytterligere 500.000 NOK ble bevilget sommeren 1996.)

Andre finansieringskilder: Utenriksdepartementets Øst-Europasekretariat for 1994.

Prosjektets varighet: 1995-1997

Kilder: Samtaler med representanter for Murmansk og Arkhangelsk fylkers helseadministrasjoner og representanter for sykehus i Murmansk. Prosjektrapporten *Barents Breastfeeding Promotion Project*, WHO-Kbh, 1996 (17 sider); E. Helsing, *Nutrition Travel Report Murmansk 5-9 April 1994*, WHO-Kbh. 1994; div. sakspapirer fra Barentssekretariatet og DARNO.

Bakgrunn/målsetninger

Fødestuene er blitt betraktet som et av de svakeste ledd i sovjetisk helsevesen. I tillegg til de generelle ressursproblemene i helsevesenet, preges helsestellet på dette området fortsatt av mange komplekser i forhold til seksualitet og fødsler. Det gis lite opplæring i amming. I tillegg til å ta seg av fødsler, har disse sykehusene også ansvar for gjennomføring av de rekordmange abortene i Russland.

En av lederne for helseadministrasjonen i Murmansk fylke besøkte Finnmark i 1993 og ble da imponert over fødeavdelingene der. Han var derfor positiv til å gjennomføre et liknende opplegg i Murmansk da WHO henvendte seg til ham det påfølgende år. Prosjektet ble diskutert og planlagt under flere møter med helsearbeidere i Murmansk i 1994.

Den prosjektansvarlige fra WHO's side, dr. Elisabeth Helsing, skriver i et utkast til pressmelding av 10. juli 1995: ".... helsearbeiderne i Murmansk (...) viste en levende interesse for de nye ideene, selv om vanskelighetene med å gjennomføre dem også ble betydelige. Russland har strenge regler for hygiene og sanitærvesen, med tilsvarende straffer for dem som bryter dem. Regelverk for fødeavdelingenes arbeid omfattes av dette, og de går i mye større detalj enn man er vant til i Norge. Her finnes mangt som ikke lar seg forene med de "Ti skritt til vellykket amming" som "Mor-barnvennlig initiativ" baserer seg på, så som

mating etter et fast tidsskjema, vasking av bryst med såpe før og etter amming, samt lang liste av situasjoner der moren blir frarådet å amme.”

Et utbredt fenomen i Russland er reiving, dvs. at spedbarn pakkes inn i tøy slik at armene passiviseres. Før i tiden ble nyfødte barn og spedbarn behandlet på samme måte i Norge og andre vestlige land. I Vest har man imidlertid gått bort denne praksis

WTOs regionalkontor for Europa har en programenhet for ernæringspolitikk, mating av spedbarn og matvaresikkerhet (NIF-programmet). En av hovedaktivitetene i dette programmet er å stimulere til amming, til fordel for bruk av morsmelkerstatninger. Programmet omfatter også et initiativ for spedbarnvennlige sykehus (“Baby Friendly Hospital Initiative”/BFHI) som er et felles prosjekt mellom FN-organisasjonene WHO og UNICEF. Deler av prosjektet i russisk del av Barentsregionen gjennomføres av disse to organisasjonene i samarbeid.

Omfanget av amming har gått ned i Øst-Europa de senere år. En årsak til dette er bedre tilgang til vestlige morsmelkerstatninger, som er langt bedre enn de russiske og andre tradisjonelle øst-europeiske. Under et besøk i Murmansk i april 1994 fikk WHO-representantene vite at dette også var tilfellet der. Forbruket av morsmelkerstatninger var voksende. I følge fylkesmyndighetene hadde man den senere tid måttet importere store mengder morsmelkerstatning fra utlandet.

Målet med prosjektet er å oppmuntre sykehusene og fødestuene til å følge opp anbefalingene fra WHO’s “Baby Friendly Hospital Initiative” som er ment å skulle forbedre helse og velvære for både mor og barn, bl.a. ved å øke ammehyppigheten. Dette søkes oppnådd ved opplæring i Murmansk, Arkhangelsk og Karelen og ved etablering av kjerneteam av utdannede lærere og helsepersonell.

Opplegget baserer seg på et 5-trinns opplæringsopplegg, som skal produsere medlemmer av kjerneteamene:

- 1-dags promoteringsseminar som introduserer beslutningstagere og helseomsorgspersonell generelt for kunnskapsgrunnlaget og opplegget.
- 18-timers seminar om de nødvendige forutsetningene for å sette i gang “Spedbarnvennlige sykehus”,
- 40-timers seminar om amming og rådgivning om amming, herunder opplæring av rådgivere, samt gjennomføring av rådgivernes første kurs for annet helsepersonell;
- Vurdering og utvikling av barselavdelinger ved utvalgte sykehus i hht. BFHI-initiativet.

Prosjektets operasjonelle målsetning er “å etablere et kjerneteam av velkvalifiserte undervisere og helsefagfolk i Murmansk/Arkhangelsk/Karelen som er i stand til å lære opp andre lokale helsearbeidere i grunnleggende “lactation management” og innføring av BFHI-virkemidlene.”

Gjennomføring/Resultater

Prosjektopplegget som det er redegjort for over, var i det vesentligste gjennomført i Murmansk og Arkhangelsk da vi besøkte områdene høsten 1996. Meningen var å gå videre til Karelen i 1997.

I Murmansk og Arkhangelsk uttrykte man stor tilfredshet med samarbeidet. Det hadde dessuten vært svært givende på det menneskelige plan: kommunikasjonen hadde fungert bra og deltagerne hadde “funnet hverandre” og blitt gode venner.

Det operative målet syntes å være delvis oppnådd. I Murmansk by hadde to av tre fødestuer innført de “10 skritt til vellykket amming” som “Mor-barnvennlig initiativ” baserer seg på. Programmet er ikke bare gjennomført i fylkeshovedstaden, men også i mindre byer som Apatity, Montsjegorsk, Severomorsk. Det viser at spredningseffekten allerede er god. (Senere er prosjektet også gjennomført i den Karelske republikk.)

Når det gjelder reiving, synes ikke resultatene å være særlig løfterike. På sykehusene skylder man bl.a. på manglende tøy til de nyfødte. Det er utvilsomt en plausibel forklaring på at en utvikling bort fra reiving er vanskelig å få til. Men man skal heller ikke glemme at dette er en dypt rotfestet tradisjon i Russland, som det nok vil ta tid å endre.

Når det gjelder *måleffektivitet*, er det vanskelig å være presis. Endring av ammeadferd og forhold mor-barn er selvsagt ikke gjort over natten. Men vurdert i forhold til målsetningene synes resultatene å være gode. Lederne av fylkenes helseadministrasjoner og av fødestuene synes å slutte helhertet opp om tiltaket. Dette er en viktig indikator på langvarig virkning. Men det etterlyses skriftlig materiale. Dette lå inne i prosjektplanene. Dette vil kunne bidra til enda raskere spredning av kunnskapene.

Vi har ikke forutsetninger for å vurdere *kostnadseffektiviteten* i prosjektet.

Slutninger

I et russisk helsevesen med mangelfull finansiering og knappe ressurser er det faktisk også økonomiske grunner for å fremme amming, som jo baserer seg på gratis brystmelk. I så måte kan man si at forholdene lå vel til rette for å gjennomføre prosjektet. Den samme ressursknappheten synes imidlertid å virke i motsatt retning når det gjelder reivingen, på grunn av at fødestuene mangler spedbarntøy og ikke har råd til å anskaffe det.

WHO-UNICEFs prosjekt har et solid grunnlag, helsefaglig såvel som pedagogisk. Kursopplegget er vel utprøvd, og vi snakker om et profesjonelt tiltak som er ment å fungere i ulike land og kulturer. Det er viktig å påpekte at opplæringen er ment å være hjelp til selvhjelp; den skal sette i gang prosesser som skal kunne gå av seg selv i Russland. Forholdene ligge vel til rette for slike opplegg i Russland: det høye generelle utdannelsesnivået er en gunstig forutsetning. Med åpningen mot vest kan man spørre om ikke denne prosessen ville ha kommet uansett. Økningen i bruk av morsmelkerstatninger de senere år viser imidlertid at påvirkningen fra vest kan ta ulike former og retninger, og BFHI-prosjektet kan utvilsomt bidra til å motvirke en uheldig utvikling på dette området. Prosjektet kan ha ført til at holdningene til amming nå endres langt raskere enn hva som ellers ville ha vært naturlig. Nordvest-Russland har således mulighet for å gå den samme veien som Norge og andre nordiske land allerede har tilbakelagt, men i løpet av langt kortere tid.

Miljø: Økologiske forhold i Kvitsjøen

Prosjektnummer: 3704

Deltakere/omfang

Fra norsk side: Tromsø-selskapet Akvaplan-Niva.
Fra russisk side: Petrozavodsk Statsuniversitet

Bevilgning fra Barentsprogrammet (DARNO) for 1995-1996: Bevilget beløp var 250000 fordelt med 200000 på den russiske part og 50000 på den norske part.

Prosjektets varighet: 1995

Kilder: Samtaler i Petrozavodsk og Tromsø, rapport fra prosjektet, saksdokumenter fra Barentssekretariatet.

Bakgrunn

I prosjektkatalogen heter det at "Kvitsjøen grenser til tre av de russiske medlemsområdene i Barentsregionen og sjøen er knyttet til Barentshavet. Ulike institusjoner forsker på ulike miljørelaterte forhold i Kvitsjøen. Mye av utviklingen i Barentsregionen, med utbygging offshore, bygging av gassledninger fra Barentshavet til Nordvest-Russland samt industriell utbygging av områdene rundt Kvitsjøen vil påvirke det økologiske system i Kvitsjøen". Denne bakgrunnsbeskrivelsen virker noe upresis. Det er ikke klart hvordan utbygging i Barentshavet påvirker Kvitsjøen.

Vår forståelse er at den offentlige omtale av miljøtilstanden i Nordsvest-Russland har vært unyansert. Det er derfor behov for kartlegging og systematisering av miljødata om Kvitsjøen.

Men endel av bakgrunnen er også institusjonelle forhold på russisk side. En av flere institusjoner på russisk side som er engasjert i miljøstudier i området - Petrozavodsk statsuniversitet hadde planer om et større prosjekt om miljøtilstanden i området. Det ble opprettet kontakt med Akvaplan-NIVA. Sammen søkte de Barentssekretariatet om midler til et forprosjekt. Utgangspunktet var altså ikke noen presis problemformulering knyttet til en vurdering av hvilken institusjon som burde være best egnet til å gjennomføre et prosjekt. Slik vil det selvfølgelig ofte være, men det er viktig at sekretariatet er vår institusjonell kompetansestrid og konfliktmuligheter på russisk side.

Målsetninger

1. Identifisere institusjoner som har informasjon om Kvitsjøen;
2. Systematisere og presentere informasjonen;

3. Komme med en prioritert liste over forslag til vitenskapelige studier i Kvitsjøen, med spesiell vekt på økotoksikologi og kontaminanter i sedimenter og biota.
4. Identifisere større hull i dagens kunnskap om den økologiske situasjonen i Kvitsjøen.

Gjennomføring og resultater

Rapporten fra prosjektet dekker pkt 1 og 2 ovenfor. Vi har ikke muligheter for å vurdere den faglige gehalt av dette arbeidet, men det synes rimelig å konkludere at prosjektet har tilveiebragt og presentert informasjon på engelsk som tidligere ikke var lett tilgjengelig. Dette er et helt sentralt element i prosjektet. Men man kan tvile på om det er nedlagt nytt arbeid i oversikten over relevante institusjoner når det oppgis en kontaktperson på PINRO som forlot dette instituttet i 1991 og når det flere steder mangler telefon eller adresse. Det virker også påfallende at litteraturlisten ikke inneholder en eneste publikasjon på annet språk enn russisk.

Når det gjelder de to siste punktene er ikke disse dekket i sluttrapporten, men de kan i stor grad sies å ligge inne i søknaden om hovedprosjekt. Selv om man på denne måten langt på vei kan sies å ha dekket inn alle punktene, er fremgangsmåten etter vårt syn ikke helt uproblematisk. Dersom alle punktene var blitt behandlet i rapporten ville sekretariatet ha stått friere til å vurdere hvordan og av hvem et eventuelt hovedprosjekt burde utføres. Mye ville selvfølgelig kunne tale for at de samme partnerne ville være mest aktuelle også for et hovedprosjekt, men det kan virke uheldig at man avskjærer muligheten til en friere vurdering, jfr. betraktningene ovenfor om mulige institusjonelle konflikter på russisk side.

Det oppsto enkelte samarbeidsproblemer vedrørende fordelingen av forskningsmidlene og om tilgang på data. Begge sider vurderte partnerens innsats til mindre enn ressursfordelingen tilsa og den russiske part økte sine krav i løpet av prosessen. Men det ble oppnådd enighet om å holde seg til den opprinnelige avtalen. Det at institusjonene fremmer et hovedprosjekt skulle også indikere at problemene har latt seg løse, men det vil selvfølgelig være ønskelig å unngå slikt i utgangspunktet. (se nedenfor)

Slutninger

Det er meget positivt at russisk kunnskap og forskningsresultater som allerede foreligger, gjøres kjent i et språk og en form som er tilgjengelig ut over Russlands grenser. Denne typen prosjekter er det utvilsomt behov for, der vestlig og russisk/sovjetisk forskning gjøres kjent med hverandres resultater og gis anledning til å vurdere dem på et fritt grunnlag. Dette er ett av mange viktige ledd i integrasjonsprosessen etter Jernteppets fall. (Forøvrig er et hovedprosjekt nå gjennomført hvor data fra en rekke institusjoner i Nordvest-Russland er samlet, i tillegg til egne målinger. Dataene er samlet på en CD-rom.)

Samarbeidsproblemene som oppstod var tydeligvis ikke veldig alvorlige, men de illustrerer et generelt poeng: behovet for god planlegging og avklaring av samarbeidspartneres oppgaver og roller. Det er selvsagt spesielt viktig i et samarbeid med så forskjellige partnere som vi her snakker om. Hos begge parter vil det trolig være en tendens til å undervurdere den arbeidsinnsats samarbeidspartneren måtte legge inn i rapporten. Det skjer svært ofte i samarbeid mellom russiske og vestlige forskere: Dersom russiske resultater og analyser skal

kunne publiseres i vestlige tidsskrifter eller i en form som tilfredsstiller lesere her, er det nødvendig å bearbeide stoffet mye mer enn bare å oversette det. Dette arbeidet er mer tidkrevende enn man tror og undervurderes ikke sjelden. Kvitsjø-prosjektet er et godt eksempel på dette. Det er viktig at man i utgangspunktet har en helt klar forståelse av arbeidsdelingen og ressursfordelingen. Sannsynligvis er det lite fruktbart å gå inn på en beregning av 'historiske kostnader' slik man gjerne ser fra russisk side. Dette bør i prinsippet avvises. Allikevel er det vanskelig for ikke å si umulig å vurdere ressursbruken på russisk side. Det må bli en 'forhandlingsløsning' basert på rimelighetsbetraktninger og verdien av de informasjonen som frembringes. Det er lettere å anslå arbeidsmengden på norsk side. Vi finner det svært vanskelig å forstå at Akvaplan-NIVA ville påta seg sin del av prosjektet for en så liten sum som det her er snakk om. Men Akvaplan-NIVA fremholder at de betraktet prosjektet som en langsiktig satsning og at de var beredt til å legge inn en 'egenandel'.

Samarbeidet støtte også på problemet med å få tilgang til forskningsdataene. Også dette er utbredt problem i øst-vestsamarbeidet. Den russiske part strekker seg ikke lenger enn til å opplyse om hva slags data han besitter, men er ikke villig til å levere selve dataene. Det henvises gjerne til hemmelighold fra russiske sikkerhetsorganer, men ikke sjelden er det nok i like stor grad et element av egeninteresse fra den russiske parts side. Dette problemet svekker verdien av sluttrapporten. Igjen er det nødvendig med en nøyere spesifisering fra såvel norsk partners som sekretariatets side av kvaliteten på data.

3. Konklusjoner og anbefalinger

Noen generelle poenger

Prosjektene som er gjennomgått er svært forskjellige i omfang såvel som størrelse. Noen poenger går imidlertid igjen. Nedenfor vil vi peke på enkelte momenter vi mener bør vektlegges i forbindelse med vurderinger av prosjekter på forhånd og knytte dem til poenger fra de prosjektene som her er evaluert.

Et moment som er berørt flere ganger under diskusjonen av enkeltprosjektene er behovet for å kjenne omgivelsene og betingelsene prosjektet skal inngå i. Vi snakker her om å sette seg inn i den virkelighet prosjektet retter seg mot og de samfunnsmessige omgivelser det skal fungere innenfor. Prosjektsøkere bør i de aller fleste tilfeller kunne dokumentere en kunnskap og kompetanse av denne art. Dersom de ikke kan det, kan de neppe betraktes som seriøse samarbeidspartnere. Hvor grundig jobb man skal gjøre i denne sammenheng er selvsagt avhengig av prosjektets karakter og omfang.

Prosjektet "Fiskeoppdrett i Kvitsjøen" er et eksempel på at de norske og russiske partnerne forholdt seg til omgivelsene på en bevisst måte og systematisk bygget opp kunnskap og trakk inn relevant kompetanse. Forut for etableringen av prøveproduksjon av regnbueørret i 1996-sesongen hadde man gjennomført to forsknings- og utredningsarbeider som tydet på at en del grunnleggende forutsetninger for oppdrettsvirksomhet var til stede. Prosjekt målsetningene harmonerte dessuten svært godt med republikkmyndighetens egen langsiktige politikk på området, og Karelenes fiskerimyndigheter ble en aktiv støttespiller for prosjektet. Prosjektet synes svakere når det gjelder de kommersielle og markedsmessige forholdene, som vil spille en viktigere rolle etterhvert som produksjonen vokser og den finansielle støtten fra norske myndigheter faller bort.

Prosjektet "Filmfestival i Murmansk" er et eksempel på at norske og nordiske aktører utviklet et komplisert og krevende prosjekt uten å ha gjort en god nok jobb med å sette seg inn i situasjonen for film og kulturliv i Russland, og spesielt i Murmansk. Prosjektets gode målsetninger kunne trolig ha vært innfridd med relativt enkle tilpasninger.

Det skal sies at det utvilsomt er problematisk å definere langsiktige prosjekter når virkeligheten forandrer seg fort som tilfellet har vært i Russland de senere år. Settepotetprosjektet illustrerer dette poenget. Utgangspunktet for samarbeidet var forsyningsproblemer og matmangel, behovet for å skaffe befolkningen i Nordvest-Russland mat. I løpet av et par år endret imidlertid forsyningssituasjonen seg radikalt, og den opprinnelige begrunnelsen for prosjektet falt i stor grad bort.

Et annet viktig moment er definisjonen av målsetningen. Hva skal oppnås? Målsetningen bør være operasjonaliserbar. Vi mener Seawatch prosjektet har mangler på dette området. Prosjektet er definert som et virkemiddel, men det burde forventes klarere oppfatninger hva angår den endelige bruken av dataene som kan samles inn, og forutsetningene for den i og

med at prosjektet er så stort. Prosjektet om spedbarnvennlige sykehus har klare mål underveis men ingen konkrete mål for den langsiktige virkningen

Er de *deltakende og berørte parter* interessert i å nå målet på en effektiv måte? Har deltakerne sammenfallende målsetninger: *Interesse-kompatibilitet* på institusjon- og individnivå? Rent konkret kan dette dreie seg om pengebruk, timing, informasjonsutveksling, offentlig åpenhet, nye samarbeidspartnere. Problemene som oppsto mellom Akvaplan og PetsU i forbindelse med forprosjektet om miljøforhold i Kvitsjøen illustrerer poenget.

Er *alternative handlingsvalg* vurdert? Finnes det enklere midler for å nå målet? Hva er allerede gjort på området? Undersøke om det er overlapping eller duplisering av prosjekter under andre programmer, samarbeid med andre land? I prosjektsøknader og -dokumenter fra søkerne har vi i liten grad funnet forsøk på drøfting av alternative handlingsvalg og løsninger. Gjennomgangen av hva som er gjort til nå, hva som er status på saksområdet, er ofte mangelfull. Dette poenget må allikevel ikke overbetones. Blant mange av de mindre prosjektene er det mer spørsmål å finne finansiering til å gjennomføre en ide om samarbeid enn egentlig å løse konkrete problemer. Men der søkeren påberope seg et problem bør også andre løsninger være vurdert.

Sekretariatets rolle

Det er en utbredt holdning i sentralforvaltningen at man trenger resultater av store, synlige prosjekter, særlig på næringslivsområdet, som kan "rettferdiggjøre" Barentssatsningen fra norsk side. Men erfaringen fra flere års samarbeid med Russland i nord viser at det er spesielt vanskelig å gjennomføre de store, høyt profilerte prosjektene. Denne gjennomgangen indikerer at flere mindre prosjekter har hatt positive virkninger og et betydelig nedlagsfelt for en forholdsvis beskjeden økonomisk innsats.

Vi tror Barentsssekretariatets styrke ligger i en rask og fleksibel håndtering av prosjekter med et fokus på mennesker. Større miljøprosjekter med teknologikomponenter og mer omfattende næringslivsstøtte burde ligge på et nasjonalt plan. I forbindelse med slike prosjekter er det viktig å se satsningene i en nasjonal sammenheng og vurdere de tiltak myndighetene rår over samlet, for å oppnå best mulig ressursutnyttelse.

Barentsssekretariatet befinner seg i Barentsregionen, det er "hands on" i forhold til problemer og aktører i regionen. Sekretariatet har utviklet et stort kontakt- og samarbeidsnettverk, både gjennom myndighetssamarbeidet på regionalt nivå og gjennom det omfattende prosjektarbeidet. For russiske aktører er det utvilsomt lettere å forholde seg til et sekretariat i Kirkenes enn til et fjernt Utenriksministerium i den norske hovedstaden. Her virker modeller fra egen virkelighet inn.. Sekretariatet er ikke stort og kapasiteten til saksforberedelser på hvert enkelt prosjekt kan nok være begrenset. Men sekretariatet har betydelig nærhet til materien - problemer løses underveis. Det er mer fleksibilitet. Dette skaper legitimitet. Totalt sett er kanskje effektiviteten på behandling og gjennomføring av prosjektene større enn på langvarige, mer omstendelige prosesser i fjernere byråkratier i Oslo.

4. Litteratur og andre kilder

Site survey for aquaculture in the Karelian White Sea, 1995. An investigation of 14 potential aquaculture sites in the Karelian part of the White Sea, Akvaplan-Niva report 412.684.01, Tromsø 28.1.1996, 78 sider

Joint Karelian-Norwegian Fish Farm in the White Sea. Pilot Project 1996: Training of key personnel, test farming of rainbow trout (Januar 1997, 32 sider)

Barentsdialog - Nytt fra Barentsssekretariatet, nr 2, August 1995, Barentsssekretariatet, Kirkenes.

Barentsprogrammet 1994/1995

Castberg, R. og Kåre Dahl Martinsen (1996) *Devaluering av Øst-Europaprogrammet: Miljø*. Fridtjof Nansens Institutt, Lysaker.

Evaluering av forprosjekter (fra instillingskomiteer eller arbeidsgrupper til Barentsssekretariatet) (momentliste/skjema), Barentsssekretariatet, Kirkenes.

Evalueringsskjema for enkeltprosjekter. Handlingsprogrammet for Øst-Europa, Utenriksdepartementet, Oslo.

Guide for innstillingskomiteer for nye prosjekter i Barentsprogrammet 1996, norsk side. Barentsssekretariatet, Kirkenes, 12. januar 1995, 8 s.

Pettersen, Oddrunn, *Rapport om Barentsssekretariatets virksomhet 18. oktober 1993 - 30. juni 1996*, Barentsssekretariatet, Kirkenes, 1. juli 1996, 14 s.

Retningslinjer for støtte til samarbeidsprosjekter og samarbeidstiltak for satsingsområdene demokratibyggning, utdanning- og forskning, helse- og sosialsektoren, humanitær støtte. Handlingsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa samt SUS-landene, Utenriksdepartementet, Oslo, oktober 1994.

Retningslinjer for støtte til samarbeidsprosjekter og samarbeidstiltak. Næringssamarbeid og infrastrukturtiltak, Handlingsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa samt SUS-landene, Utenriksdepartementet, Oslo, okt. 1994.

Samarbeidstiltak under Handlingsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa samt SUS-landene 1993, Utenriksdepartementet, Oslo. (1994)

Søknad om støtte fra Handlingsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa samt SUS-landene (Søknadsskjema), Utenriksdepartementet, Øst-Europasekretariatet, Oslo.

Søknad om prosjektmidler, Barentsprogrammet 1996 (skjema/veiledning), Barentsssekretariatet, Kirkenes, 16. August 1995, 16 s.

The Barents Secretariat in Kirkenes - your service center in the Barents Region (brosjyre), Barentssekretariatet, Kirkenes, 4 s.

Urheim, Martin, *Liten guide for søkere, norsk side. Prosjektmidler over Barentsprogrammet*, Barentssekretariatet, 28. mars 1996, 6 s.

Årsrapport 1994. Handlingsprogrammet for Øst-Europa, Utenriksdepartementet (ISBN 82-7177-396-8).

327.17 Castberg, Rune
Ca Evaluering av m. jt.
enkelte prosjekter i
Barentsprogrammet

Utl.	Til	Innl.

FRIDTJOF NANSENS INSTITUTT
BIBLIOTEKET

327.17
Ca

FRIDTJOF NANSENS INSTITUTT – THE FRIDTJOF NANSEN INSTITUTE

Fridtjof Nansens vei 17, P. O. Box 326, 1324 Lysaker, Norway

Phone: (47) 67 11 19 00 - Fax: (47) 67 11 19 10 - E-mail: sentralbord@fni.no

Web-site: <http://www.tjener.uninett.no/~fni/>